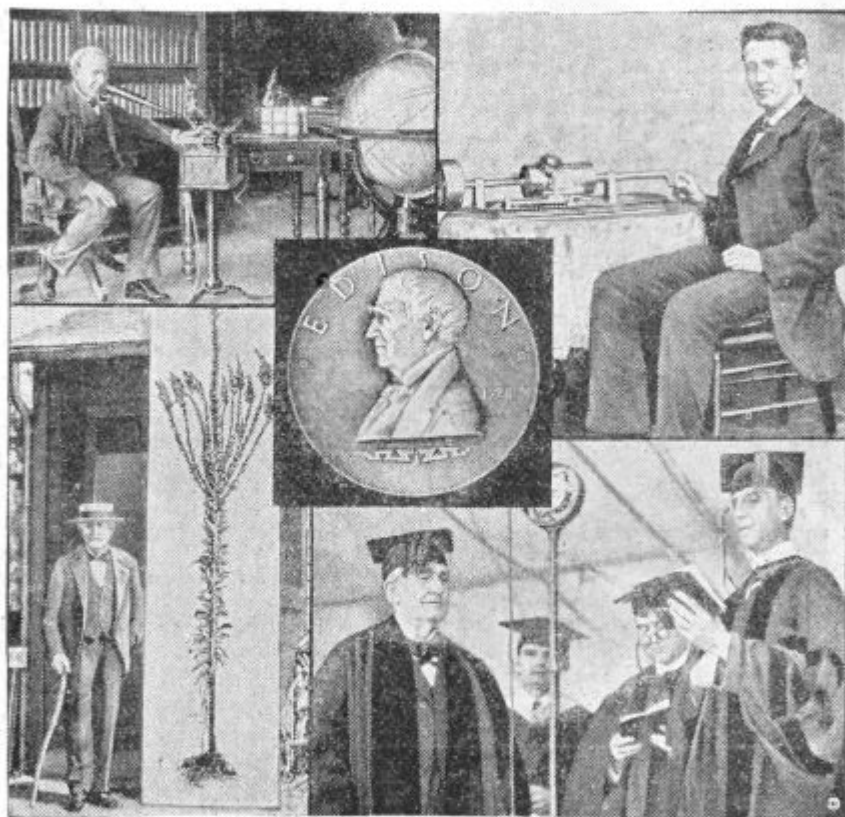

ŽIVLJENJE IN SVET

Zgoraj levo: Edison v svoji delavnici. Zgoraj desno: 32letni Edison pred svojim prvim fonografom. Spodaj levo: zadnje iznajditeljevo delo, njegovi poskusi z rastlino golenrod, iz katere naj bi se pridobival cenen gumi. Spodaj desno: Edison kot častni doktor. V sredi: spominski kovanec ob priliki jubileja žarnice, nedvomno najvažnejšega Edisonovega odkritja

17

25. oktobra

Knjiža 10.

19 Ljubljana 31

Življenje in svet

Ilustrovaná tedenska revija

Izhaja vsako nedeljo in stane celoletno (dve knjigi) Din 80.—, polletno (ena knjiga) Din 40.—, trimesečno Din 20.—, mesečno Din 8.—. Posamezna številka Din 2.—.

Naročnina za inozemstvo: ITALIJA, trimesečno 8 lir, polletno 16 lir, celoletno 30 lir. — FRANCIJA, mesečno 4 franke. — ČESKOSLOVAŠKA, mesečno 6 kron. — AVSTRIJA, mesečno 1 šiling. — Amerika in ostalo inozemstvo letno 1 1/2 dolarja.

Uredništvo in uprava v Ljubljani, Knafljeva ulica 5.

VSEBINA št. 17: B. Borko: Thomas Alva Edison. — Podaljšajte misli, skrajšajte stavke! — Dr. A. Turk: O Levstikovih v Podgori. — Dr. Pavel Brežnik: Frankfurt ob Meni. — Zakaj ne rastemo vse življenje? — Predzgodovinski človek. — Slike iz življenja in sveta. — H. Picard: Sinja demanta (nadaljevanje). — Za varnost v premogovnikih. — Glacialna kozmogonija in njen ustvaritelj. — Razvoj letalstva v sliki in besedi (konec). — Avtobusi na tračnicah. — Smrtonosna električna žarnica. — Srečanje z Grockom. — Tedenski jedilni list. — Bedno življenje portugalskih žena. — Rdečelasci izumirajo. — Humor v slikah.

Rdečelasci izumirajo

(Izvor rdečih las)

Neki ameriški znanstvenik, ki se je več let bavil z izvorom rdečih las, je došel do zaključka, da postajajo rdečelasci med ljudmi od leta do leta redkejši. Razen tega so ga njegova raziskovanja prepričala, da je v antropološkem smislu skoraj nemogoče navesti razloge za obstoj rdečih las!

To potrjuje znova dejstvo, da spada skrivnost rdečih las še vedno med najtežje probleme znanosti. Čeprav tisti, ki so obdarjeni z gostimi rdečimi lasmi, s to ugotovitvijo ne bodo prav zadovoljni.

Kolikor se je dalo doslej dognati, ni v naravi ničesar, kar bi lahko označili za središče rdečelasih ljudi, čeprav je znano, da živijo večinoma v Evropi in zlasti v severnem delu te celine, dočim so v drugih deželah razmeroma redki. Če bi primerjali, bi lahko dejali, da živi v Evropi dosti več rdečelascev nego v ameriških Zedinjenih državah.

Nedostajanje središča kaže znanstveniku jasno, da rdeči lasje niso to, kar bi lahko imenovali tip, kakor govorimo za primer o plavolasem ali rjavolasem tipu. Rdeči lasje so proizvod križanja in kakor je dejal neki znani učenjak pred nedavnim, navaden slučaj. Rdeči lasje predstavljajo zmesno ali bastardo barvo, a znanstvenikom se navzlic dolgoletnim proučevanjem ni posrečilo najti neoporečno razlogo, kakšne vrste mora biti križanje, da ima za posledico rdeče lase!

Toda raziskovanja so dala učenjakom možnost, da so si ustvarili dokaj verjetno teorijo. Skoraj brez izjeme so prišli do

zaključka, da so rdeči lasje v mnogih primerih posledica zveze med polno brinetno osebo z drugom ali družico, ki ima svetlejši odtenek brinetne barve las. Rdeči lasje pa niso, kakor bi kdo lahko mislil, posledica križanja med brinetno in plavolaso osebo. Ugotovili so marveč, da so otroci iz takšnih zakonov skoraj vedno brinetni.

Pravi plavolasci so med vsemi ljudstvi in deželami razmeroma redki in še bolj redki so rdečelasci. Najbolj redki pa so čisti brinetni lasje. Zadnje omenjeni tip je najpogostejši v nekem ozemlju južne Italije, kjer so prebivalci po 90 odst. brinetni — ozemlje, ki ga je smatrati za središče brinetnih las, prav tako kakor velja srednji del Norveške in Švedske, kjer je med desetimi moškimi kakor ženskimi prebivalci devet plavolasih ljudi, za središče tega lasnega tipa.

Čudno je nadalje in se doslej ni dalo neoporečno pojasniti, zakaj je veliko manj rdečelasih moških nego rdečelasih žensk. Na deset takšnih moških pride nič manj nego pet in dvajset rdečelasih žensk.

Še bolj zanimivo je, da so se rdečelasci med ljudmi v vseh časih posebno izkazovali oziroma da so presegali povprečnost. Križanje plemenskih tipov, ki vodijo do otrok z rdečimi lasmi, prozvoja, kakor vse kaže, v mnogih primerih močne, prevladujoče osebnosti, ki so rojene za voditeljsko vlogo.

Nadaljevanje na predzadnji strani.

ŽIVLJENJE IN SVET

ŠTEV 17

LJUBLJANA, 25. OKTOBRA 1931.

KNJIGA 10

Thomas Alva Edison

(Zadnji posnetek velikega izumitelja)

B. Borko

Thomas Alva Edison

Edison je umrl! Po bliskovo je šinila vest širom sveta; ni ga skoraj kabla, ki ga ne bi bila preletela, niti civilizirane-ga kraja, ki ga ne bi bila dosegla. Do malega v vsakem kraju našega planeta, če je le priključen mreži svetovnih občil, biva kak človek, ki se je v teh dneh spominjal, da v Ameriki umira Edison. Dolgo je bilo njegovo umiranje, in preden so onega v oddaljenih pokrajinah dosegle zadnje vesti od Edisonove smrtne postelje, je že hitela za njimi druga vest, — črni glas o njegovi smrti. Skušajte zanikati, da ni med celinami in njihovimi narodi nečesa skupnega: če se temu dvomu ne upira življenje velikih mož, pa ga odločno dementira njih smrt. Glejte, vendarle je živel v našem času človek, ki smo mu vsi priznavali veličino in ki ga ni nihče mrzil. Tak edinstven človek, en sam med milijoni in milijoni ljudi, je bil Thomas Alva Edison. Osupli stojimo pred dejstvom, da tega čudovitega iznajditelja ni več; skoraj bi bili verjeli, da bo on, ki je nemogoče izpreminjal v mogoče, izumil tudi stroj zoper smrt. Ne vemo, ali se bo kmalu zopet rodil tako čudovito iznajdljiv duh kot je bil Edison, in če on ni mogel prevariti narave v njeni poslednji, neizprosni zvijači, kdo naj jo še?

Več kot štirinajst dni je umiral Thomas Alva Edison in ves čas so iz West Orangea brnele žice, oznanjujoče Ameriki in preko nje vsemu svetu utripe njegovega dragocenega srca. Na radijskih postajah, v telefonskih celicah uredništev, v brzojavnih uradih, povsod je bilo nekoliko tega ugašajočega življenja in vsa Amerika je bila priča poslednjega Edisonovega boja z naravo. To tiho umiranje največjega izumitelja sveta in enega najgenialnejših mož, kar jih je dalo zadnje stoletje, je bilo nekaj izjemnega v svetu, kjer vsako minuto izdihne vsaj eno človeško bitje. In ko se je usoda dopolnila, je potegnil preko Amerike — od oceana do oceana, od kanadskih snežišč, ki so jih že zapihali jesenski viharji tja do vročih kalifornijskih poljan — potegnil je skozi vsakega dojemljivega Američana, kakor skozi sprejemni aparat nevidnih radijskih žarkov, poslednji dih velikega

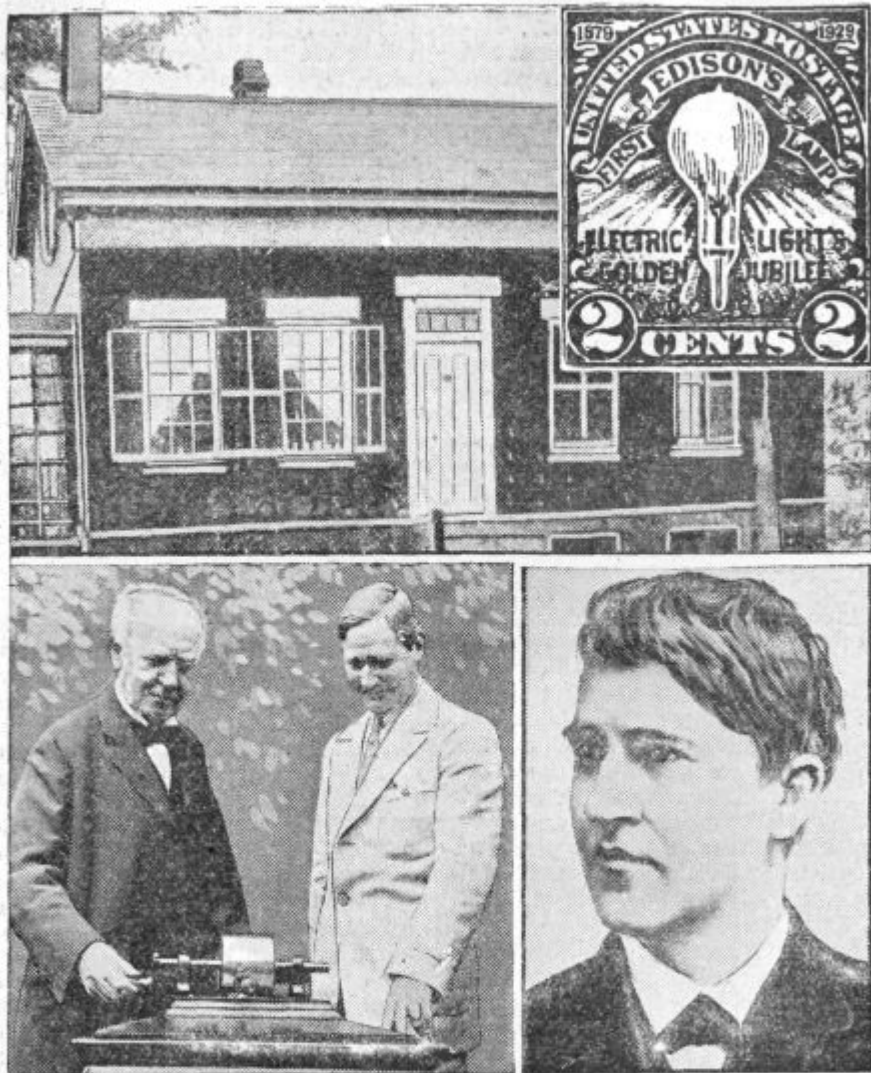
Američana. Zmehaniziran ameriški človek je v smrti genija občutil veličastni zakon narave, ki ga ne morejo prepiskati vse sirene ameriških tovarn in ne zakriti najvišji nebotičniki. Zakon minljivosti, ta večni vir azijske verske zamišljenosti in evropskega filozofskega iskanja. Ah, umrl je Edison in Amerika je klonila pred veličino genijeve smrti. Vsaj za trenutek. — Amerika se je zamislila.

Prav trdi oni, ki je zapisal, da je bil pokojni Edison stoprocentni Američan. Vsa originalna storija njegovega življenja je ameriška od začetka do konca. Njegovo delo, njegovi izumi nosijo pečat ameriške prosperity. V njem je živel tip človeka, ki mu v Evropi pravijo parveni, v Ameriki pa genij. Tisočem in tisočem Američanom je bil Edison vtelešen življenjski vzor, ne človek, temveč ideal, in vsi, ki so živeli po naukih nerazodete Edisonove vere, so se bolj ali manj zveličali za ta svet.

Edison je bil eden onih vzpodbudnih vzgledov, ki jih ameriške matere šepetajo svojim dojenčkom namesto osladnih evropskih uspavank. Postani iz ničesar nekaj, iz reveža bogataš, iz capinske rodbine mož, ki meri tisočem drugih usodo! To je ameriški dodatek evangeliju. Apokrif, kajpak, toda za vse veljaven in zapisan v vseh srcih kakor božji zakon. Nekoliko te materialistične vere, čudno spojene s Kristovimi nauki — Made in Amerika!, toda znan izvozni predmet za Evropo — so se bili navzeli onkraj Atlantskega oceana tudi oni naši naseljenci, ki so se dvignili kvišku. Pred vsemi kajpak Nikola Tesla in Mihajlo Pupin. Edisonovska vera pa ni slepo zamaknenje, tolikanj značilno za Azijce in za Evropo, ki je zgodaj podlegla njih zapeljivemu vplivu; ne, to je ameriška religija, zahtevajoča nadarjenosti, energije in dela! In živcev, kakšnih živcev! Ko je Edison pripravljaval žarnico, čaroben izum, ki mu je sedaj prekrasno osvetlil poslednjo pot, je delal več mesecev zapovrstjo noč in dan. Kaj mu je bilo mar za živce; ena ura spanja mu je nadomestila osem ur nočnega počitka povprečnega meščana. Če prebiramo Edisonov življenjepis, nas nič tolikanj ne preseneča

kot njegovo neizmerno marljivo, fana-
tično delo v najplodovitejšem desetletju
Edisonovega življenja: od l. 1872. do
1882. Največji njegovi izumi padajo v
to dobo. Najčudovitejše novosti je od-
kril svetu v času, ko je najmanj mislil

o svetih mučencih, ki so hodili po žerja-
vici in prepevali nebeške himne, oblede
pred zgodbo Edisonovega življenja, ki
je v ognjevitam zamahu svoje genialno-
sti pozabljal na se in pretvarjal svoje
privede v stroje, brez katerih si danes

Zgoraj: Edisonova rojstna hiša v Milanu (Ohio). Zgoraj desno: Edisonova najvaž-
nejša iznajdba, električna žarnica, na jubilejni znamki Zedinjenih držav. Spodaj
levo: Edison kaže svojo mladostno iznajdbo fonograf. Spodaj desno: Edison v
mladih letih

na se. Kako naj človek razume to
prvinsko-življenjsko odpornost Ediso-
novega telesa, to nepojmljivo razliko
med tem, kar je dajal telesu in kar je
telo dajalo duhu?! Kje so tu materiali-
stično pojmovani zakoni človeške fizio-
logije? Kako naj si zamislimo zaplete-
nost Edisonovih možgan? — Vse zgodbe

ne moremo zamisliti omikanega člove-
štva.

V tem je torej Edison stoprocenten
Američan, in njegov lik bo nekoč obse-
vala glorijska človeka, ki je počenjal ču-
deže. Če bi se bil pojavil v Evropi, bi
moral najprej razvijati svoje teorije.
Tedad bi se vse akademije zapovrstjo

postavile zoper njega. Kdo je ta namišljeni bistrovidec? — bi vpraševali možje učenosti, bradati in mrki od teže svojega znanja. — Sin revnih, pritepenih staršev, — bi odgovarjali oni, ki bi bili morali preskrbeti curriculum vitae in vse potrebne listine (zlasti krstni list, o, to je neizmerno važna zadeva!). Človek, bi odgovarjali dalje, ki ne more biti kdove kaj bistriga duha, ker so ga izključili iz šole zaradi duševne zaostalosti. Za mladih nog je bil kolporter, snažilec čevljev na cesti, ulični pometač. Družil se je s samo sodrgo, kar znači, da se je že kot deček moral pravno izpriditi. No, pozneje je bil po srečnem naključju prišel k železnici in se seznanil z brzozjavom. Ob neki priliki je dobil za nemar v službi — pač posledica slabe vzgoje! tako zaušnico, da je postal gluha. Zdaj so se pričeli njegovi izumi. Toda kaj dobrega naj pride od človeka s tako preteklostjo?!

Tako bi bilo z Edisonovim talentom v Evropi, ako se njegovi predniki ne bi bili nekoč izselili iz nje. Vsi učeni šolniki in bradati akademiki v osemdesetih letih bi mu bili postavili na pot sto ovir in tisoč predsodkov.

Drugače v Ameriki.

Čudovita je bila takratna Amerika — že vsa mladostna, pionirska. V sosetstvu mnogih današnjih velemest so se raztezale prerije in pragozdi. Človek si je krčil pot v divjino veselo kakor da gre bajnim obetom naproti. Veroval je vase. Na brhkih ameriških konjih ali z natovorjenimi vozovi so se cele rod-bine pionirjev pomikale v pustinje in jih počasi izpreminjale v farme. Človek je imel zavest, da se zgodovina pričinja znova, da pa tam, kjer zasadi svoj plug ali odpre rove v zemljo, prihajata iz nje bogastvo in lepota kakor boginja iz mitoloških morskih valov. Ljudje so imeli voljo in optimizem: strmimo, črnogledci, kaj so optimisti, omejevali se na ozek krog neposrednega doživljanja, v enem stoletju naredili iz Amerike! V tem pionirskem zamahu, ob romantični osvajanju deviških tal in ob primitivnem začetku farmerstva, ki diši po patriarhalni poeziji biblijske knjige o žanjci Rut, je Amerika rastla in kipela vsa razkvašena; širila se je in vzpenjala kvišku. Ameriški kapitalizem, meščanstvo, izobraženstvo, umetnost, književnost — vse poganja iz tega pionirskega zamaha. Vse diši kakor komaj ometane nove hiše; po cementu, apnu in barvah, ne

po parfemiranih salonih in preperelih akademijah.

Ta zamah mlade Amerike je čutil v sebi Edison: ž njim je nezavestno pela vsa njegova duša, njen polet je dvigal njegove stvarjalne sile. Edison dela, ustvarja, krči pota, odpira divjino civilizaciji. Njegovi izumi spajajo po ameriških dimenzijah razsejane brate-pionirje, njegov fonograf je čudovita igračka za odrasle ljudi; brzozjav in telefon

Edisonov naslednik W. Hudson, sin svečenika iz Seattlea (Washington). Mladega nadarjenca je veliki izumitelj seznanil s svojimi izumi in ga vzgajal po svojih nazorih

pospešujeta vprav vidno tempo gospodarskega življenja. Žarnica je razsvetlila sobe in ulice tja do pravljicične simfonije barv, ki danes ob večerih poplavlja newyorško ulico Broadway. Človek, ki je imel »slabo vzgojo«, ki so ga zaradi »duševne zaostalosti« izključili iz šole, ki je vse napravil iz sebe in po sebi, se polagoma dvigne nad Ameriko in zablešči kot zvezda — zdaj nad Ameriko, nato nad vsem planetom.

Edison, parveni in ameriški potepuh, je postal genij, ki ga blagoslavlja vesolino človeštvo.

Toda — v njem je živela samo Amerika: tesna duša njenih puritancev, ki se je razširila v praktično Emersonovo modroslovje in v valovito poezijo Walda Whitmana. Ameriška vera v materijo, v stroj, v denar, v prosperity, v standard.

Evranci bi vprašali: Ali more sloves teh 1000 velikih patentov, s katerimi si

je bil Thomas Alva Edison pridobil sloves in bajno premoženje, nadomestiti evropskega genija? Edisonovo ime zaman iščeš v literarnih in umetnostnih pregledih. Zaman ga iščeš v kulturni zgodovini humanističnega kova. — Toda Američani odgovarjajo: Njegovi izumi so prinesli na svet poezijo, ki razveseljuje milijone ljudi. Njegova tehnična iznajdljivost in bistrovidnost je prav za prav umetniško-tvorna intuicija, ki piše verze ali ustvarja melodije v kovinah, elektriki, energiji. Edison je trajno

Edison s svojo ženo

oplodil kulturo, zakaj beseda kultura vsebuje pojem obdelovati: on je obdelal tla, kjer raste milijonom ljudi kruh in možnost višjega, duhovnejšega življenja.

Tako se pomenkujeta preko Oceana, ki je priča od...jskih preletov letalcev, dve celini: Stari in Novi svet.

*

Kakšen bi bil svet, če bi nekega dne lahko izginilo vse, kar je izumil Edison, vprašuje neki pisec v predsmrtnem »nekrologu« takrat še umirajočemu Edisonu. Jedva bi ga bili spoznali, odgovarja na vprašanje, ki si ga je bil zastavil. Edisonovi izumi nas obdajajo na vsa-

kem koraku. »Od 21. oktobra 1879, ko je v Menloparku v New Yorku zažarela v Edisonovem laboratoriju prva električna žarnica, je solnce izgubilo svojo absolutno nadvlado v človeškem življenju: noč je bila dokončno premagana. Nad zemeljsko temo so zažareli bratski prameni svetlobe, ki je zdaj docela v človekovih močeh. Sele od Edisona dalje ima dan vedno in kadarkoli 24 ur. Noč brez zvezd je žalostna. Brez žarnic si je skoraj ne moremo misliti. Brez Edisona ne bi bil Pariz, »mesto svetlobe«; bulvarji bi bili kakor izumrli... Edison bo živel večno z vsemi svojimi iznajdbami, toda zaradi žarnic se ga bodo ljudje spominjali najbolj hvaležno: bil je to meč, s katerim je kakor angel presekala zaveso teme.«

Edison pa je ves Američan tudi zaradi svoje vere v stroj in njegovo zveličavnost. V Evropi je prav danes, ko se niti še nismo dovolj »amerikanizirali«, postalo pereče vprašanje nasprotja med strojem in človekom, med tehniko in človeštvom. Najnovejša knjiga nemškega modrpslovca Spenglerja »Človek in tehnika«, bi bila najbrž Edisonu manj uumljiva nego so nam davni babilonski in hetitski zakoni. Edison, apostol stroja, ne bi razumel, kako naj ne osrečuje človeštva to, kar množi njegovo moč in bogastvo?! Nedostajanje čisto umetniškega v njem je prav to pomanjkanje kontemplativne domišljije, popolna neobčutljivost za nasprotje med človeško voljo in tragiko usodnosti. Edison ni razmišljal o svrhi svojega delovanja; ni bil opazovalec samega sebe, Faust, dvomljivec. Bil je enak optimist kakor vsak pionir, ki je zaril plug v prerijska tla; kakor slednji inženjer, ki je gradil mostove čez široke ameriške vode; od pustolovca, ki je krenil iskat zlata visoko na ameriški sever, se je razlikoval po geniju, ne pa po hotenju. Danes tako čudoviti ljudje niso več mogoči niti v sami Ameriki; zadnji pionirski val se je bil že ustalil v prerijah in zgradil tovarne in mesta. Sinovi ne morejo posnemati očetov, ker se podjetnost odloča na borzah in omejuje s širokim okvirjem ameriškega gospodarskega standarda.

Z Edisonom je umrl največji Američan sedanjosti — ne standarden človek, temveč izjemen in dragocen mož, ki se ne bo več ponovil. Njegova svetla zvezda, ki se je izmotala iz megle socialnih nižin, pa je bila obenem simbolna podo-

ba najvišje gospodarske konjunktore v Ameriki. Ta doba se je že nagnila k zatonu in ameriškega kapitalista preganjajo iste skrbi kot evropskega: stroj je kakor angel, ki se je po božji kazni izprevrgel v demona: zdaj izdeluje dan in noč, nenehoma, neznano do katerega časa, vsem isto usodo. Ko bo človek nekoč premagal magijo stroja in silo gospodarskih števil ter podredil vso produkcijo samemu sebi in svoji zemeljski

sreči, takrat bo Edison še vedno velik kakor je danes: zakaj on je razsvetlil temine, on je oživil daljne prostore med ljudmi z glasovi, ki se iščejo; s svojim genijem je Evropi plačal v imenu Novega sveta dobršen del njenega kulturnega dolga.

Thomas Alva Edison je nesmrten. Kakšna sreča v minljivosti vsega človeškega!

Podaljšajte misli, skrajšajte stavke!

(»Lepa Vida«, srednješolski mesečnik v Ljubljani)

Trebitev jezika je še vedno na mestu. Kolikokrat slišim po gostilnah: makaroniflaš, segediner golaš, beštek, v vsakdanjem pomenku: nergač itd. Neki naš književnik piše: cirati se, ko bi lahko našel obilo domačih besed, n. pr. prisiljeno se vesti, pačiti se, prenavljati se, prenevedati se, šemiti se... Naš purizem seveda ne gre tako daleč, da bi prevajali n. pr. tragedijo s »kozloglasovanjem« kot stari srbski pisci, ali kakor pri dunajskem »Kikerikiju«, ki je svoj čas predlagal za klavir nepregledno skovanko: Schwarzwelssfingerklipperklapperkasten. Za današnje življenje je neprikladno, da bi vlačili tako dolge makarone po ustih. Kam bi prišli, če bi Los Angeles morali nazivati po prvotnem imenu: El Pueblo de Nuestra Señora la Reina de Los Angeles de Porciuncula! Vsak narod okrne tolikšne stvore, n. pr. pri nas prižnica iz pridiznica, postolka (pri Brezniku: postovka), ki je v Beli Krajini še pustolovka. Zlasti romanski jeziki z veseljem hābijo mnogozložnice, n. pr. francoski ciné ali cinéma za cinematographe itd. Lafcadio Hearn se je 1897 celo izjavil, ko ga je njegov učenec Bin Ueda, japonski pisatelj, vprašal za svet glede svojih angleških poskusov: »Nikoli ne rabite trozložne besede, ako morete najti enozložno, ki je enako dobra. Pomnite, da v obče najkrajše besede imajo največ smisla.« Enako stališče zavzema Breznik, ki pravi v svoji slovnici III., 132: »Mnogo glagolov VI. vrste ima tudi oblike v V. vrsti z istim pomenom, n. pr. urejati in urejevati. V takem primeru je bolje pisati krajšo obliko, tedaj: izvažati, naznanjati, pokušati, pozabljati, obsojati (ne: izvaževati itd.).« Le nekaj zgledov, vmes po IV. vrsti: bližati (približevati), veseliti (razveseljevati), določ(ev)ati, razloč(ev)ati, obkrož(ev)ati, oborož(ev)ati, spremlj(ev)ati, izposoj(ev)ati, oglaš(ev)ati, pretres(ev)ati, lajšati (olajševati), daljšati (podaljševati), deliti (podeljevati), vršiti (izvrševati), širiti (razširjati) itd. (k)

Nebotičniki se majejo

300 do 400 metrov visoki newyorški nebotičniki se majejo v vetru. Ob viharinem vremenu se gode v višjih nadstropjih čudovite reči: obešene svetilke se zibljejo in v kopalnih kadeh pljuska voda. Primerili so se celo že primeri morske ali bolj oblačkovske bolezni. Seveda so pa to zgolj resonančni pojavi. Če se slučajno primeri, da se nihanja posameznih predmetov ujemajo, se gibanje silno ojači. V resnici se pa vrhovi nebotičnikov gibljejo le za nekaj centimetrov. In ta nihanja se upoštevajo že pri projektiranju donebnic, tako da bi se lahko konice gibale za cel meter, ne da bi nebotičniku količjak škodilo. Te račune je treba vzeti več ali manj z rezervo. Nihanja, ki so jih ugotovili s pomočjo merilnih instrumentov, so pa prav malenkostna.

Sladkorja je preveč

Vzrok, da se v gospodinjstvu še vedno štedi sladkor, so skoraj v vseh državah previsoki davki in trošarine. V resnici je pa sladkor tako poceni, njega proizvodnja in zaloge pa tako velike, da si mora sladkorna industrija na vso moč prizadevati, ako hoče vsega sproti spraviti na trg. Zaradi tega si pa karteli sladkornih tovarn v najnovejšem času prizadevajo najti novih oddajnih možnosti za svoj preobilni proizvod, ker so živilska tržišča z njim že zasičena. Prav ta čas se vrše poskusi, kako bi se sladkor uporabljal za impregniranje lesa, za apreturo tkanin ter za izdelovanje klejev. Po nekem drugem novem postopku pa nameravajo pretvarjati sladkor v neko posebno plastično maso, iz katere naj bi se izdelovali glavniki, gumbi, različni električni izolacijski material in slični predmeti. V najnovejšem času pa je bila patentirana še neka bolj zanimiva metoda. Iz sladkorja naj bi se izdelovala neke vrste umetna tkanina podobna umetni svili, ki bi se potlej lahko predelovala v vsakovrstne blagove in celo v umetno usnje. Če se ta postopek obnese, potem je čisto mogoče, da bomo v doglednem času nosili sladkorno obleko in čevlje iz sladkornega usnja. Dame pa bodo imele torbice iz sladkorja in v njih vsakovrstno drobnarijo iz istega materiala.

D. Alojz Turk

O Levstikovih v Podgori

Ko je France Levstik po dovršeni gimnaziji v šolskem letu 1853/54. bival radi očasne bolezní dolgo časa v svojem rojstnem kraju,¹ potem pa kot domači učitelj v Ljubljani² pripravljaj izdajo svojih »Pesmi« ter se odpravljaj v bogoslovnico nemškega viteškega reda,³ je njegov oče Matevž (r. 1. 9. 1791), posestnik osminkne kmetije v Spodnjih Retjah h. štev. 1, s svojo ženo Marijo (r. Gruđen 7. 5. 1799) premišljeval, kako bi čim bolj preskrbel druge svoje otroke: Mico (r. 11. 10. 1833), Matijo (r. 16. 2. 1835), Heleno (r. 20. 3. 1837) in Janeza (r. 3. 5. 1841).

V Novem mestu, skozi katero je kot svinjski trgovec — morda s sinom Matijo — gonil svinje s Hrvaškega na Laško,⁴ je tedaj od ožjega rojaka tamošnjega usnjarja Hočevarja zvedel, da je v poldrugo uro oddaljeni vasi Podgori pri Prečni po ugodni ceni na prodaj posestvo Florijana Sajéta, obsegajoče nad 21 oralov. Da bi svojemu devetnajstletnemu sinu Matiji zagotovil oprostitev dolgotrajne vojaške službe in se hkrati izognil stroškom dvojnega zemljiško-knjižnega prepisa, je zanj kupil kmetijo s kupno pogodbo, sklenjeno in podpisano 4. aprila 1854.⁵ Kupnino v znesku 1650 forintov se je obvezal plačati v dogovorjenih treh obrokih (500+500+650) do svetega Mihéla prihodnjega leta.

Kupec je z dnem pogodbe nastopil posest in užitek, in tako so Levstikovi morali živeti na dva kraja, dokler se jim končno dne 29. oktobra 1855 ni posrečilo — v zadregi radi zapadlega obroka kupnine pod cenó — prodati domačijo v Spodnjih Retjah.⁶ Vendar pa so ... ostali, kakor je vedel in trdil stari mož Matija Tomšič, in bivali na prodanem domu še do spomladi 1856.⁷

Če ne že v pozno jesen 1855, so se torej najpozneje na pomlad naslednjega leta vsi Levstikovi preselili v Podgoro pri Prečni h. štev. 6.

Mogoče je, da si je France že v poletju 1855 na potu od Aumannovih iz Krškega ogledal novo domovanje svojcev, potem pa razposajeno vesel preživel počitnice v ljubih svojih Spodnjih Retjah. V letih, ko je bil domači učitelj na Turnu pri Sv. Križu, pa je domače

brez dvoma kdaj obiskal v Podgori — na koncu »Popotovanja od Litije do Čateža« izrečno pravi, da je po slovesu od sopotnika Radivoja odrinil »dalje proti Novemu mestu.«

Ko je bil spomladi 1858 izgubi službo pri grofu Pacetu, ni šel k staršem, temveč se je zatekel v svoj rojstveni kraj k sosedu Jožefu Oblaku.⁸ Tam mu je od srede maja do jeseni istega leta s sestrsko ljubeznijo stregla »Ilijeva hčerka Jera (r. 1. 3. 1838), zaročenka in poznejša žena brata mu Matije v Podgori — odtod se dá tolmačiti vesela in živahna delavnost pisateljeva v tem času.

Izpričan pa je Levstikov obisk domačih v Podgori véliki teden konec marca 1861, torej pred njegovim odhodom za tajnika »Narodne čitalnice« v Trst. Obisk je veljal pač v prvi vrsti očetu, ki je Franceta »ljubil bolj od vseh svojih otrok.« Nikoli ga preje ni videl jokatí, ko se je takrat poslavljaj od njega, je jokaj in »Moj sin, moj ljubi sin!« klical. Pričakovanje, da bo, »ko se zopet vrne k beli nišici, ki ga sicer ni porodila, kjer pa stanuje vse, kar mu je drago, pod vinogradi, še dobil domá očeta, pred ulnjakom na klopčici sedečega ali doli na travnikih,« se pesniku ni izpolnilo. Kajti véliki teden naslednjega leta — 15. aprila 1862 — mu je umrl. Ko je v Trstu dobil materino pismo o očetovi smrti, se je globoko zamislil, kakor izpričuje odlomek »Očetu v spomin,« ki ga je dr. Anton Slodnjak objavil v III. zvezku Levstikovega Zbranega dela.⁹

Slabih šest let za tem, v času, ko je bil v Ljubljani zaposlen s slovarskim, društvenim in literarnim delom, so mu pokopali tudi mater: umrla je 23. januarja 1868. (Dalje).

Opombe:

¹ Časopis za zgodovino in narodopisje XX. 1925. 94.

² Dr. I. Grafenauer, Kratka zgodovina slovenskega slovstva, 1920. 189.

³ Take svinjárje omenja Jurčič v devetem poglavju »Desetega brata« (Prijeteljeva izdaja Zbranih spisov III. zv. str. 224) in Levstik v »Spominih o verah in mislih prostega naroda.« (Slodnjakova izdaja Zbranega dela III. zv. str. 259).

⁴ Hrani se v zemljiški knjigi okr. sodišča v Novem mestu.

⁵ »Slovane« XVI, 1916, str. 267, kjer je dr. Avgust Žigon priobčil tudi prodajno pogodbo.

⁶ Josip Stritar v »Ljubljanskem Zvonu« 1889, str. 21.

⁷ Primerjaj tudi urednikovo opombo na str. 437.

Zolajev dvojni zakon

Nkega dne 1888 je prišla v hišo ustvaritelja »Nane« skromna, uboga šivilja. Neka prijateljica je spretno Jeanno Rozertovo priporočila Zolajevi ženi. Odslej je sedela Jeanne redno ob stolpnem oknu Zolajeve hiše v pariškem okoliškem kraju

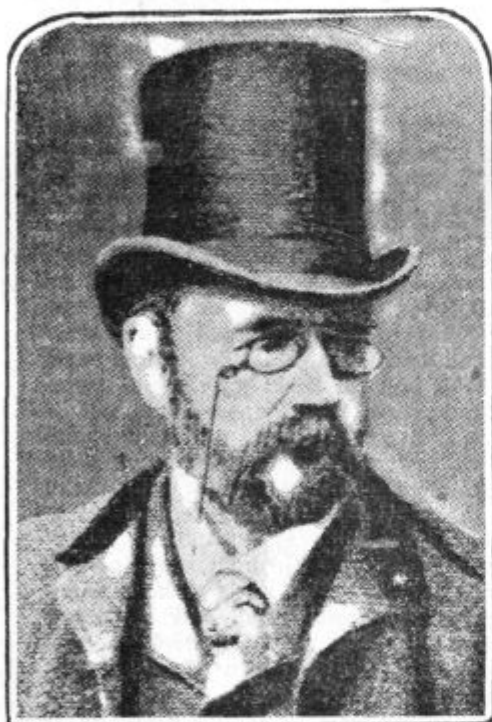
videla kriza neizogibna. Tu se je pojavila ta šivilja, ki je prinesla v hišo v Médanu svojo žarko mladost. Hči danes pripoveduje, da je bila mati velika lepotica. Oči so ji bile velike, jasne, mehke, lasje težki, črni, nje mirni, skromni nastop je zbudil pisateljevo pozornost.

Jeanne se je rodila 1868 na deželi v Bourgogni kot druga hči nekega mlinarja, ki mu je žena kmalu umrla, ki se je potem vnovič poročil in je imel veliko družino. Jeanne je trpela zaradi zgodnje smrti svoje matere, čutila se je osamljeno in je že za mlada odpotovala v Pariz.

Polagoma se je vnelo ljubezensko razmerje med pisateljem in šiviljo. Poleti 1888 ni Zola nič delal. Često se je srečal z Jeanno v Parizu, bila sta zelo srečna in 20. septembra 1889 je Jeanne porodila deklico (ki je pred kratkim napisala zgodovino svojega očeta in opisala tudi njegovo zvezo z materjo). Kmalu ni bilo več mogoče skrivati tega razmerja pred Zolajevno ženo, zlasti ko se je v septembru 1890 rodil še deček. Zola se ni mogel ločiti od žene, bil je na to žensko, ki je prebila z njim toliko slabih časov in bojev, navezan, a Jeanne je bila zanj mlada in ko sta se rodila otroka, je postala zveza še tesnejša.

Hči piše, da pisatelj ni mogel gledati trpljenja, ne da bi ga pretresalo do dna. Vsi soudeleženci so trpeli zaradi teh okoliščin, a nihče ni zmogel, da bi stvar dovedel do preloma. Tako je pisatelja metalo med zakonito ženo in novo malo družino sem in tja. »Obžaloval je svojo ženo, pa tudi sebe in je mislil z obupom na Jeanno ter njene otroke. V želji, da bi bili vsi srečni, je ostal s svojo ženo.« Hči priznava, da jo še danes premaguje ganjenost, če se spomni očetovih žalostnih oči: »Kako ljubim tega očeta, ki nam je posvetil svoje proste ure; in koliko bolj bi ga bila ljubila, da sem poznala njegovo skrivno muko!«

Avгust 1892 se je mudil Zola v Lourdesu, da bi proučil kraj svojega romana. Takrat je pisal Jeanni: »Reci moji mali Denizi, da je oče ne vidi, ker je preveč zaposlen, da jo pa ljubi nad vse. Misli nanjo kakor na vas vse vsak večer in vsako jutro. Vi ste moja molitev.« Pozimi je obiskal Zola v Parizu svojo družino vsak teden enkrat, poleti je spravil Jeanno in otroke v neko hišo blizu svojih posestev v Médanu in je opazoval igro otrok skozi

Emil Zola

Médanu in njeno delo je gospe Zolajevi ugajalo. Takrat je štel pisatelj 48 let. Trdo, delavno, borbno življenje je že ležalo za njim. Svoje dneve je prebil ob pisalni mizi — njegov svet je bila njegova delavnica. Nekaterim je bil slaven, drugim zloglasen. Njegova dela so izzivala najsrditeljske spore.

Tisto pomlad 1888 so navdali Zolaja grenki dvomi čutil je bližajočo se starost. Nekemu prijatelju je izpovedal: »So sedaj tedni, meseci, ko divja v meni vihar, vihar želja in obžalovanja«. Njegov zakon je bil svoječasno srečen, potem se je razmerje pričelo hladiti. Pomladi 1888 se je

dalnogled. Pozneje se je gospa Zolajeva odločila, da pozove otroka k sebi. Prišla sta, boječa, če ju je »dama«, kakor sta imenovala gospo Zolajevo, dobrohotno opazovala pri igri. In samo če se je pojavil oče, sta se čutila varna.

Zolajevi želji, da bi otroke adoptiral se je žena upirala. Tudi po tragični pisateljevi smrti 1902 se je vdova upirala, da bi priznala otrokoma Zolajevo ime in šele v oporoki je izpolnila pokojnikovo željo. Ljubezenska pisma iz prvega leta je sežgala. Ko je po anonimnem pismu zvedela za Zolajevo razmerje do Jeanne, je vlomila v njegovo pisalno mizo, vzela pisma in jih pokončala.

Židovska publicistka v Angliji

Na svetu izhaja nad 500 židovskih periodičnih listov, od teh 300 v židovščini (jiddisch). V Angliji se tiska kakih 12 židovskih dnevnikov in obzornikov tako v angleščini kakor v židovščini ali pa hebrejščini. Najodličnejši je »Jewish Chronicle«, ustanovljen 1841. Londonsko glasilo »East London Observer« posveti vsak teden eno stran judovskim zadevam »Ghetto Gossip«. List »Jewish Guardian« je sedaj po 12 letih prenehal.

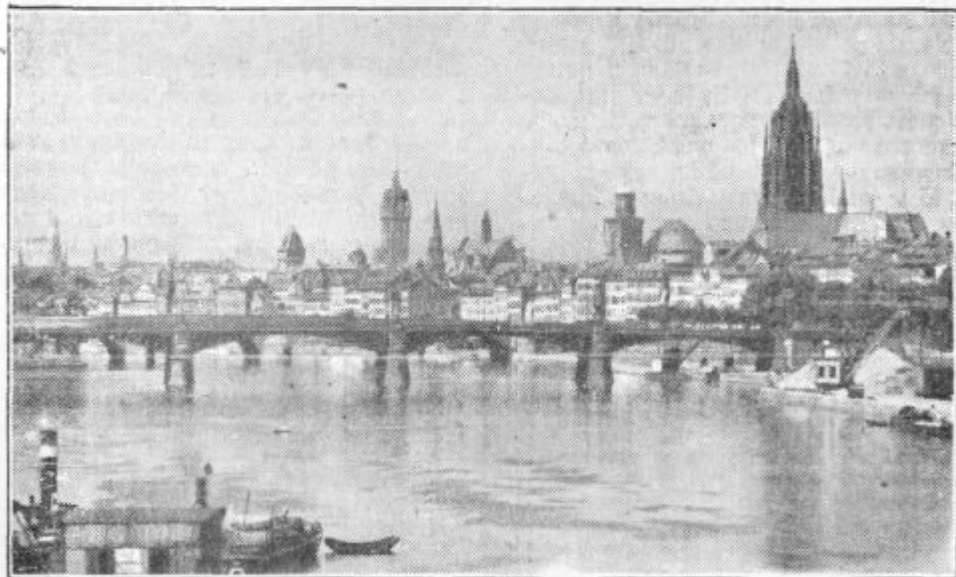

Dr. Pavel Brežnik

Frankfurt ob Meni

V eč kot polmilijonski Frankfurt je prav simpatično velmesto. Ima nekaj živahnega, vabljivega, kar večini drugih nemških mest manjka. Nekako v podzavesti se čuti vpliv zapada, Francije. Tudi ima človek vtis, da to mesto

bi bilo to nemogoče. Vzrok te nekako internacionalne atmosfere v Frankfurtu je pred vsem ta, da je mesto bilo in je še sedaj eden centrov nemške finance in trgovine. Saj je tudi »Frankfurter Zeitung« najboljša in najbolj vpoštevana gospodarsko glasilo Nemčije. Sicer

Pogled na Frankfurt ob Meni

ni tako pretirano nacionalistično nadahnjeno, kot to tujcu prav neprijetno pade v oči po nekaterih drugih mestih. Da omenimo samo en primer: napiši v modnih trgovinah kar mrgolijo francoskih in angleških izrazov, ki so vsi pravilno pisani v tujem jeziku. V marsikaterem drugem nemškem mestu

pa je imel Frankfurt vedno precejšno židovsko prebivalstvo, ki je v visoki financi igralo veliko vlogo. Frankfurt je zibel znane rodbine bogatih bankirjev Rotschildov, kojih stara hiša, iz leta 1711., je znamenitost mesta, enako kot njihova sto let starejša palača.

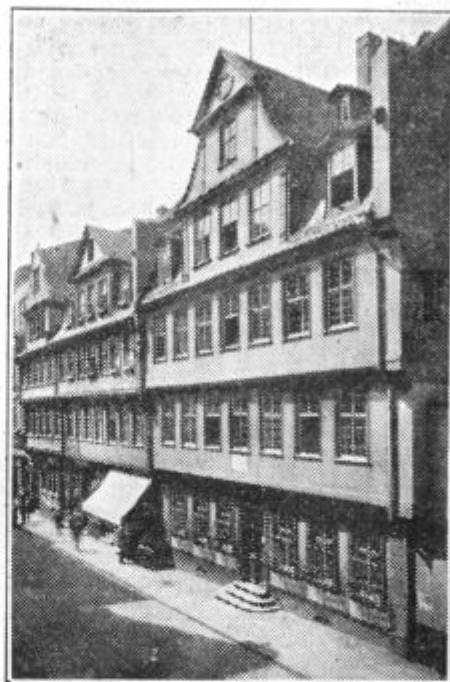
Frankfurt leži ob vznožju gorovja Taunusa, ki je pokrito z velikimi gozdovi. Skozi mesto teče reka Mena (Main), ki je nekako tako velika, kot Saina v Parizu. Seveda se nabrežja daleko ne morejo primerjati s pariškimi, ki so edinstvena na svetu.

Stari Frankfurt je bil od srednjega veka do 1792 (izbruha francoske revolucije) mesto, kjer so volili in kronali nemške cesarje, in do 1866 »svobodno državno mesto« in sedež »državnih sejmov«. S svojimi slikovitimi starimi stolpi in strehami je Frankfurt podoba iz davne prošlosti in mogočni temelji njegovega zgodovinskega pomena še danes obvladujejo moderno mestno sliko. Ni tu prostora, da bi se bavil z nemirno in slavno preteklostjo Frankfurta, omenil bi le dve značilni zgodovinski dejstvi.

V Frankfurtu so izgotovili prvo biblijo, ki se je tiskala v Ameriki, in frankfurtski bankirji so s svojim denarjem pripomogli financirati nezavisnost Severnih držav Amerike.

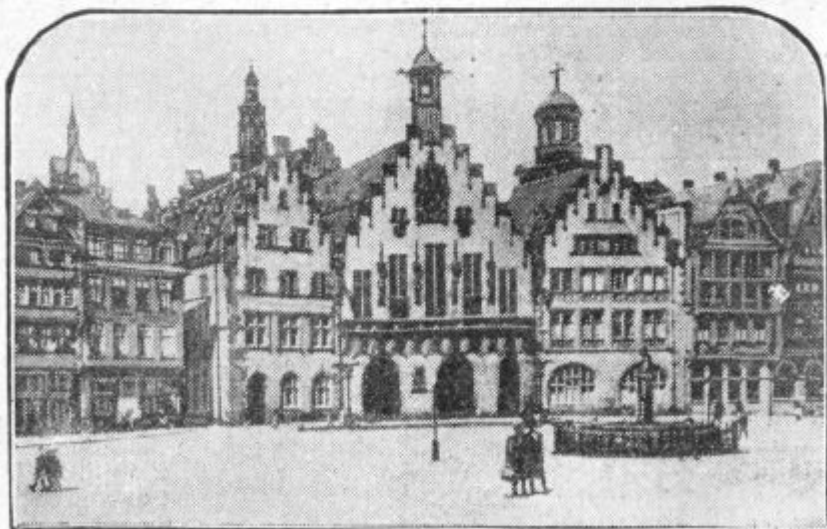
Frankfurt je edino nemško velemesto, ki ima še danes skoraj popolnoma ohranjeno staro središče. Srečna usoda je hotela, da po mestu niso nikoli razsajali večji požari, pa tudi vojska in potres sta mestu prizanesla, in tako stoji danes stari Frankfurt še neokrnjen. To je dragocena posoda največjih zgodovinskih spominov nad tisoč let starega mesta, ki je imelo pravico, da se je imenovalo v svojem uradnem pečatu »specialis domus imperii«.

Nepopisen je čar takega starega mesta. Človeku se zdi, kakor bi bil nena doma presajen več stoletij nazaj: starinske ulice, hiše, palače, cerkve, spo-

Goethejeva rojstna hiša

meniki se vrste drug za drugim in skoraj nikdar ne moti harmonije novejša stavba. V sredini tega srednjeveškega mesta stoji slavni »dom,« zgrajen v 15. stoletju. Kljub temu da je postal Frank-

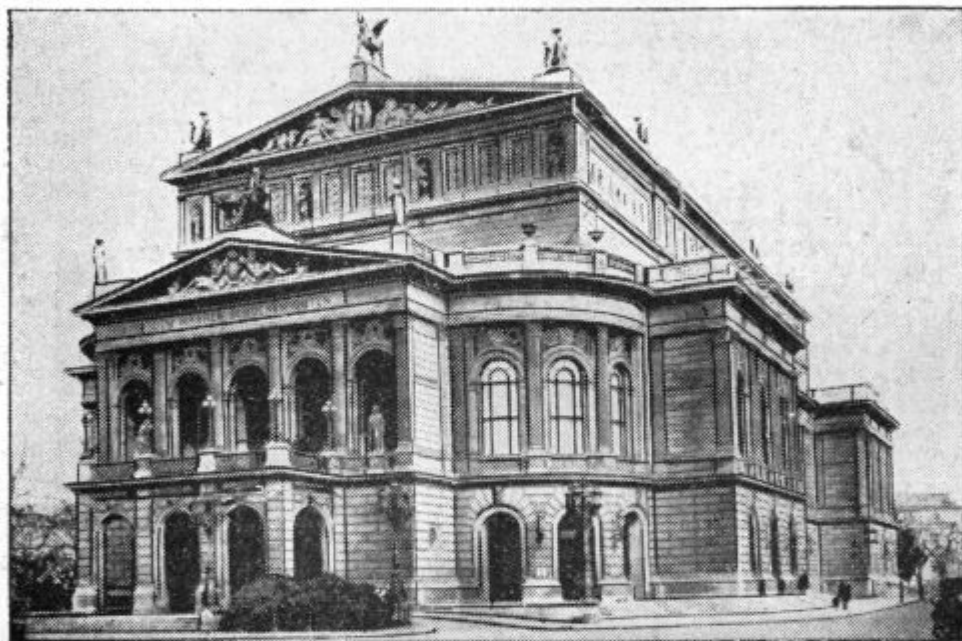

Römer in vodnjak pravice

furt protestantski, ima močno katoliško manjšino in katoličani so v Frankfurtu vedno lahko svobodno izvrševali svoje obrede. Tudi v tem se kaže toleranca meščanov. Stolna cerkev je ostala v rokah katoličanov, kakor tudi več drugih lepih cerkva, med njimi nekatere redovniške. Na Telovo gre katoliška slavnostna procesija po starem Frankfurtu. Čudno se pa človeku zdi, ko mora, ako hoče v notranjost stolnice plačati vstopnino 30 pfenigov. Tudi ogledovanje drugih znamenitosti ni zastoj. Našel sem devet muzejev in drugih znamenitosti, kjer se plača pri vstopu nič manj kot ena marka (13 in pol di-

no pokopališče, ki so ga porabljali od zgodnjega srednjega veka pa do 1828. Ker se po židovskem zakonu ne sme preložiti noben grob in ker ni bilo možnosti, razširiti to pokopališče, so prepolno pokopališče vzviševali za nove grobove s prinešeno zemljo, a so pri tem stare nagrobne kamne vedno dvignili, tako da jih danes stoji tu na tisoče iz šestih stoletij. Frankfurtskemu židovskemu pokopališču na svetu ni enakega v lepoti in nedotaknjenosti.

Če si že tujec v Frankfurtu ne ogleda dosti, mora razen doma in Römerja, znane palače, kjer so kronali nemške cesarje, ogledati tudi Goethejevo roj-

Opera v Frankfurtu

narja). Če bi si torej hotel ogledati vse, bi bil ob kakšnih 120 dinarjev, kar je vsekakor precej. Vstop v nekatera druga javna poslopja je seveda cenejši. Razumljivo je, da pobirajo vstopnino, kajti s tem denarjem morajo dotične stavbe, zbirke in nadzorovalno osebje vzdrževati, vendar pa pride to za tujca, ki hoče vse v enem ali par dneh videti, precej drago, posebno, če pride iz dežele, ki nima zlate valute.

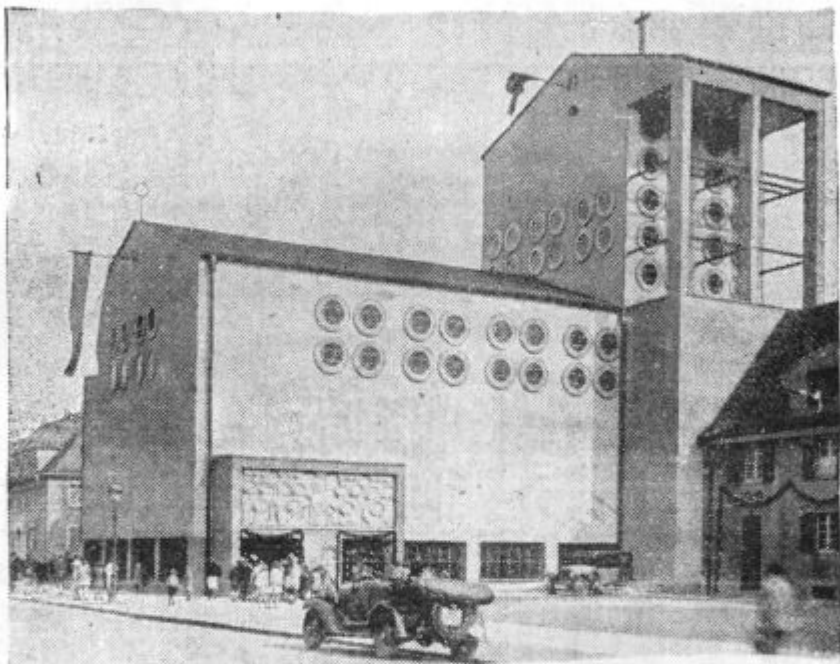
Edino slavno židovsko pokopališče morete videti zastoj. Kakor sem že omenil, je bila frankfurtska židovska občina vedno zelo številna. Do 1811 je bila prisiljena, da živi v ozki Židovski ulici, in tik poleg nje je imela svoje last-

stno hišo. Stoji v ulici Grosser Hirschgraben, v starem mestu, in je na zunaj in znotraj ohranjena tako, kot je bila za časa Goetheja. Tu vidite delavno sobo mladega Goetheja s pisalno mizo, na kateri je bil spisal svoja prva dela (Goetz von Berlichingen, Werthers Leiden, Urfaust). Na stenah vise silhete iz črnega papirja Goethejevih sorodnikov in prijateljev, ki jih je bil sam izrezal. V prvem nadstropju so tri sobe, v katerih je bival francoski kraljevi poročnik Thoranc, vsem, ki poznajo nemško slovstvo, dobro znan iz Goethejeve avtobiografije. Bil je poveljnik francoske okupacijske posadke Frankfurta za časa Sedemletne vojne (1759—1761).

Frankfurt je seveda tudi rojstno mesto frankfurteric, mesenih klobas, ki slove po vsem svetu. Tudi njih rojstno hišo kažejo na Starem trgu. V tej prastari hiši so od zgodnjega srednjega veka stanovali mesarji, ki so izdelovali slavne klobase. Mesarska rodbina Heim, ki jih še danes tu prodaja, stanuje v tej hiši že 373 let.

Ker se pa frankfurtski meščani niso preveč brigali za ohranitev starega mesta in so na primer poleg stolnice postavili moderno carinarnico, ki tudi člo-

Tako na primer sem hotel fotografirati Eschenheimski stolp, najmogočnejši stolp in eden zadnjih preostankov mestnih utrd iz začetka 15. veka, toda poleg njega je velika kino palača in v velikanskih črkah reklama za Chaplinove »Luči velemesta«, ki sem jih seveda šel tudi zvečer gledat. Nisem mogel zaradi perspektive dobiti iz ozke ulice stolpa na ploščo brez Charleyevih čevljev in njegove palčice. Neki drugi kino se imenuje Roxy, po slavnem kinu v New Yorku, ki je menda največji na svetu.

Nova katoliška cerkev v Frankfurtu ob Meni

veka, ki se ne spozna dosti na stavbne stile, poleg mogočne stare cerkve naravnost bode v oči, so visokošolci pod vodstvom nekega svojega profesorja ustanovili društvo za obrambo starega mesta in se z besedo in dejanji prav uspešno bore proti podiranju starinskih hiš.

Prav čudna je mešanica najmodernejšega in srednjeveškega tam, kjer se dotika staro mesto novega. Amerika ante portas. Amerika je pred vrati in je prodrla že daleko v življn tega mesta, kakor seveda tudi drugih evropskih velemest, toda v Frankfurtu sem to še prav posebno opazil, morda zato, ker je kontrast med starim in najnovejšim tako velik.

Da v filmu prevladuje Amerika, to itak ni nič čudno, toda če v ulici Zeil, ki je glavna prodajalna ulica modernega Frankfurta, stoji veliko poslopje newyorške Woolworth družbe, pa človeka le frapira. Omenjena družba prodaja po vsej Ameriki v svojih velikanskih poslopih blago samo po 5 in po 10 centov in si je s tem napravila ogromno premoženje. Nebotičnik Woolworth Building, ki je bil pred zgraditvijo Chrysler Buildinga najvišje poslopje v New Yorku, je centrala te družbe. Kot vidim, je družba že prišla v Evropo na njenem poslopu v Frankfurtu stoji zmagovalen napis: Eno leto Woolwortha v Frankfurtu! Torej se jim je stvar le obnesla. Prodajajo vse po 25 in 50 pfenigov.

Zelo sem se tudi začudil, ko sem šel s kolodvora, ki je eden največjih kolodvorov na svetu, v mesto in zapazil na prvem križišču ameriški svetlobni signalni aparat, ki urejuje promet. Seveda je samo eden v mestu in še ta je reklama za ameriški bencin tvrdke Shell, toda prepričan sem, da bom našel, če pridem čez leto dni v Frankfurt, ves promet na glavnih ulicah urejen z ameriški svetlobnimi signali.

Tudi po trgovinah je mnogo ameriškega blaga. Kdor ni bil v Ameriki in ne pozna izvora blaga, se mu niti ne sanja, da vse to prihaja iz Amerike. Da omenim samo dvoje: Nemčija je preplavljena z ameriški avtomobili, z moko, jabolki in suhim kalifornijskim sadjem. Slednje najdete pri vsakem prodajalcu živil, kilogram od 15 Din navzgor. Seveda da to suhe sadje, ko se namoči, vsaj trikratno teže, tako da ga vse kupuje.

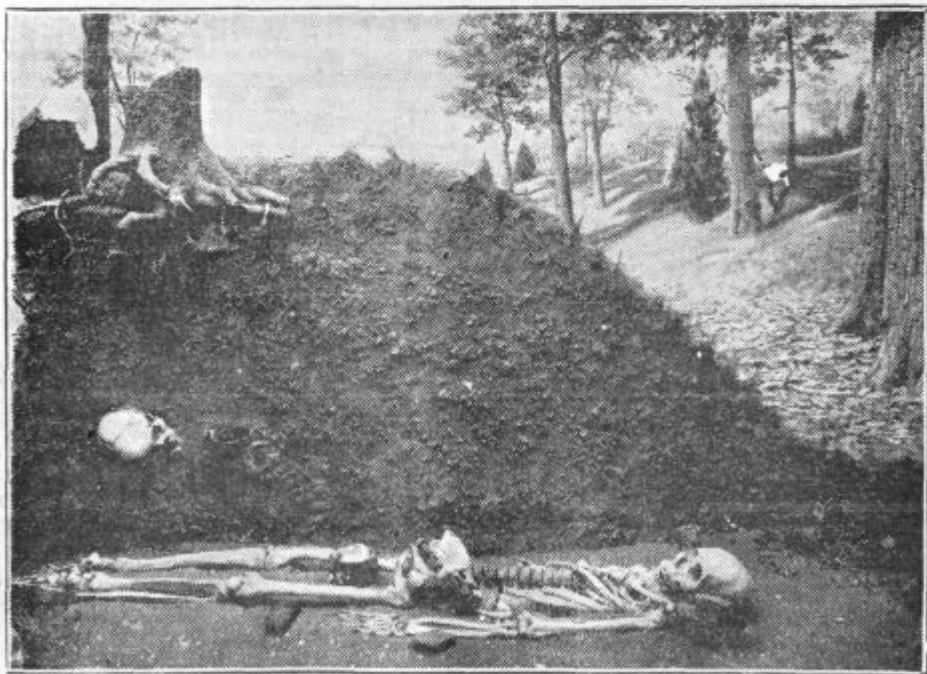
Tako se danes v prastarem »cesarskem«
Frankfurtu v dobi letala in radia srečavata korak na korak stari in novi svet.

Zakaj ne rastemo vse življenje?

Človek raste samo na stroške preobilne hrane. Hrana se v glavnem porabi za kritje dela, ki ga opravlja telo in le tisto, kar ostane, pride rasti v prid. Bitja, ki ne delajo mnogo, lahko tem bolje rasto. To dejstvo se povsod lahko opazi. Ptice, ki ne letajo, so vedno mnogo večje od dobrih letalk. Vodne živali, ki jih nosi mokri element, lahko dosežejo večje dimenzije od onih, na kopnem, ki trošijo doberšen del v obliki hrane sprejete energije za premikanje. Kakor pospešuje preobilica hrane rast, tako jo pomanjkanje zavira. S početkom pubertetne dobe se odvišna hrana porabi v druge namene, zato pa kmalu po dozorelosti rast preneha. Višja temperatura pospešuje, kakor znano, dozorelost, rast je zaključena poprej in zaradi tega so južnjaki tudi vedno manjši od severnjakov.

Predzgodovinski človek

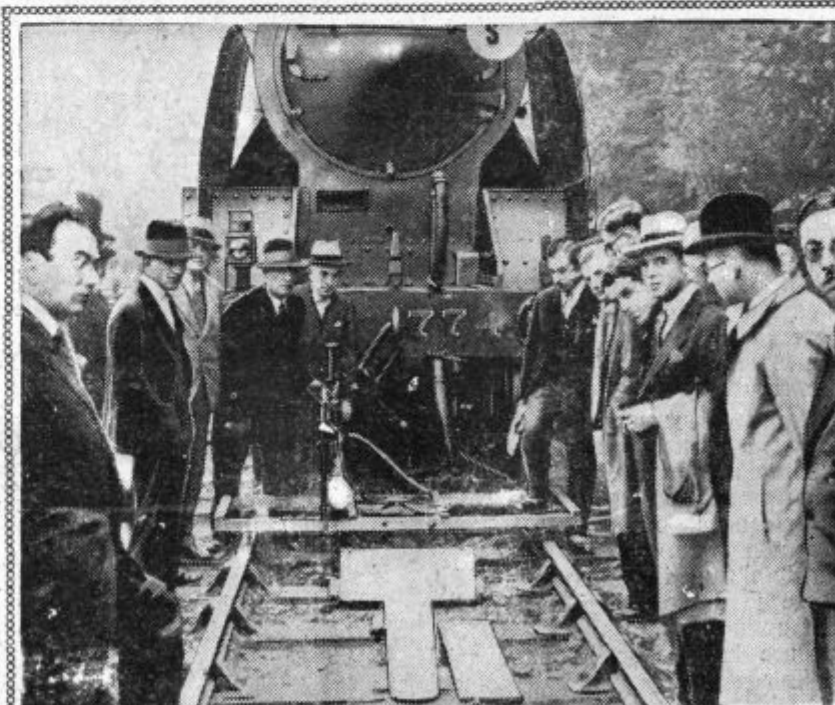
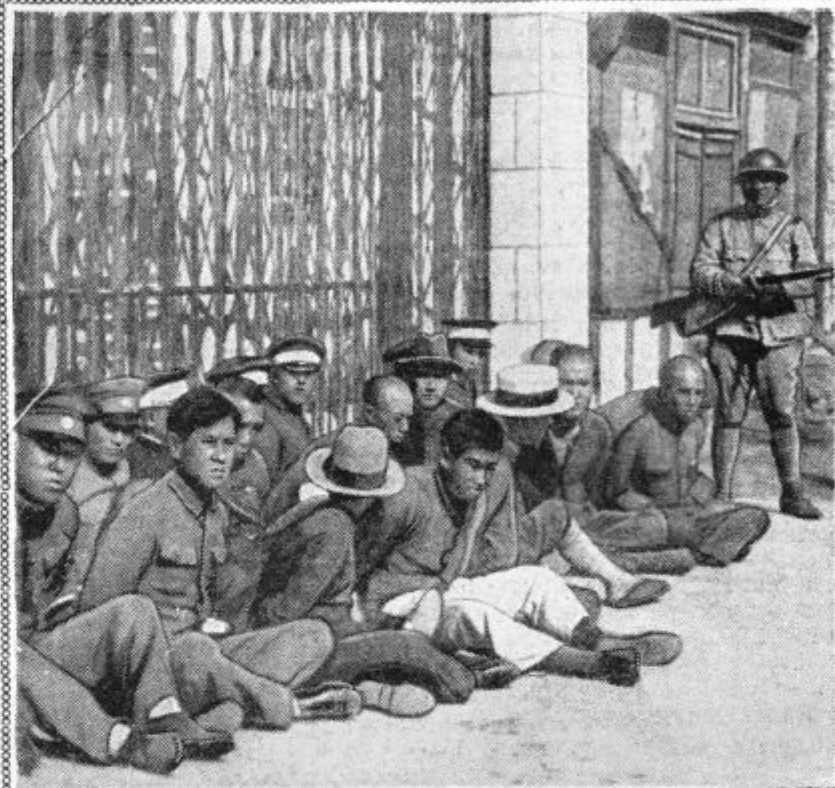
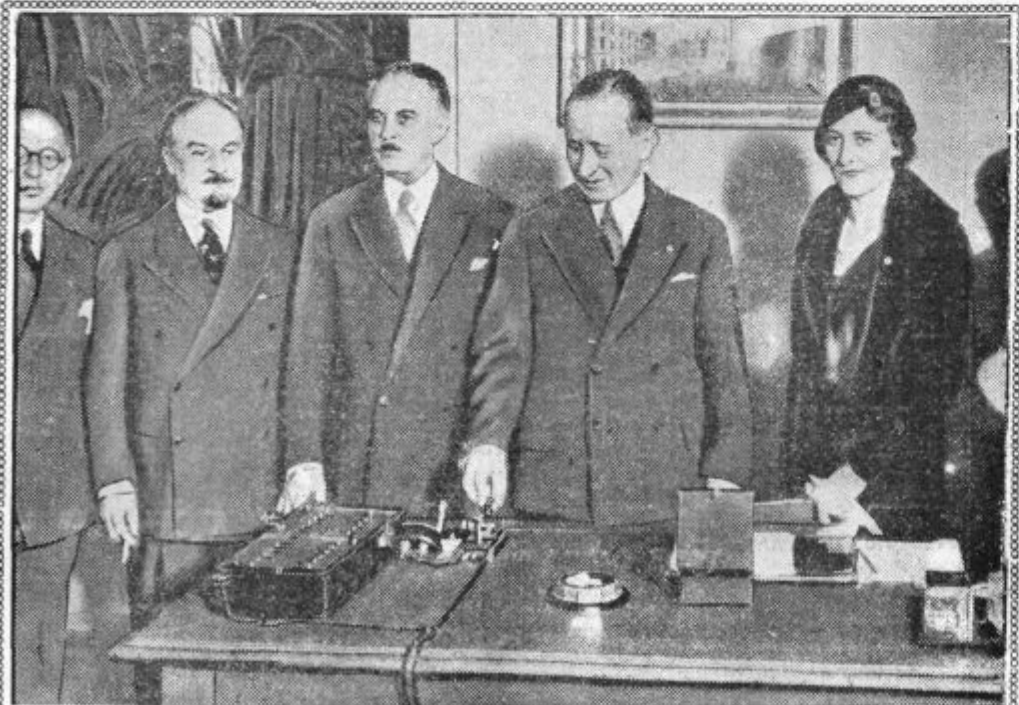
Ta slika je v chikaškem Fieldmuzeju za prirodoslovno zgodovino. Predstavlja grob predzgodovinskega človeka v Illinoisu. Razen dobro ohranjenega okostja so našli v grobu v bližini Lewistovna v Fulty County razne umetne predmete. Najdba predstavlja tako zvano Dieleonovo kulturo, imenovano po dr. F. Dicksonu, ki je našel prvi grob in konserviral njegovo vsebino

SLIKE IZ ŽIVLJENJA IN SVETA

V zgornji vrsti: Princesa Ingrid, švedskega prestolonaslednika. — Sodobne Kitajke so prav tako moderne kakor njihove evropske sestre. — Slika iz zgodnjega Mukdena: japonski vlak straži skupino kitajskih jetnikov, ki imajo roke vezane na hrbtu.

V spodnji vrsti: Marconi razsvetli v Rimu pristanišče brazilske pestolnice v Rio de Janeiro. (Poleg Marconija brazilski poslanik v Rimu Teffe in eden članov italijanske akademije znanosti.) — Poveljnik japonske čet v Mukdenu, polkovnik Dohihara. — Na angleških železnica preizkušajo novo avtomatsko napravo, ki s posebnim elektromagnetom, pritrdjen med tračnicami, sproži zvono, ako je strojevodja spregledal signalno napravo, da mora ustaviti vlak.

H. Picard

Sinja demanta

Hustrica Fran Škodlar
(Nadaljevanje)

Se en pogled, potem je Leon Mardoche odšel, pozdravil svoje tovariše in krenil proti najbližji kavarni.

Na enem koncu mize so novinarji mrzlično pripravljali vsak svoj članek.

Tajni policist je naročil čašo slatine, poslušal je, se dvoumno nasmehnil, kar je dalo njegovemu licu voltaireski izraz, plačal in odhitel.

Dve sto metrov dalje je stopil v drugo kavarno, naročil drugo čašo rudnice, vprašal po telefonski govorilnici in zahteval svojo številko.

Dobro znani Bobov glas mu je odgovoril.

Leon Mardoche mu je dopovedoval v čudni govorici, ki se ni dala primerjati nobenemu narečju, razrečju ali latovščini.

Bob se očitvidno ni zavzel, kajti v dobri francoščini je odgovoril:

»Razumem, gospod,« in obesil slušalo.

Tajni policist je bil načeloma oprezen. Nepoklicana ali udeležena ušesa bi mogla prisluškovati. Nepotrebno se mu je zdelo, da bi o svojih nakanah obveščal kakega skrivca ali pa kar samo radovednega novinarja.

Medtem je Bob zapisal na papir:

1. Obiskati bolnice,
2. obiskati zdravnike.

Vprašati je: ste li obvezali ali vzeli pod streho v noči od 7. na 8. človeka, obstreljenega z revolversko kroglo, čigar rana ima nekaj posebnega na sebi. Odgovor za opoldne.

»O ničemer ne dvomi naš gospod: samo štiri ure za vse te opravke!«

Mladi mož si je potisnil čepico na glavo, zdirjal navzdol po stopnicah, šinil ko vihra mimo hlapca, ki je bil varen takih naglih odhodov, zajahal svoje motorno kolo in skoraj izginil med vrstami vozil.

Tudi detektiv ni križem rok držal, ampak se je dal odpeljati k dnevniku Grand Quotidien.

Cetrť ure kasneje se je razgovarjal z glavnim urednikom, ki mu je pomolil štećni odtisk opoldanske izdaje.

»Ne, tega ne, gospod Stern, verjemite mi. Obljubim vam zanimiv članek za jutri, toda do tega mi je, da se moji tićki ne oplašijo. Slišite, pošljite Ger- ob devetih predpoldnem, samo giedati mu bo, poslušati in pisati.«

»Ste si v svesti? Nerad bi videl, da bi moral preklicati.«

»Zanesite se, vam rečem.«

Ko so prihajali ljudje iz delavnic in pisarn, so mogli čitati na prvi strani Velikega Dnevnika:

»Zločin v »Splendide Hćtelu«. Policija na sledi krivcem: morilci so baje v Belgiji: pripro jih v najkrajšem času.«

Tovariš Velikega Dnevnika, te Journal de Midi, pa je oznanjal:

»Umor mešetarja Hamiltona. Preiskava v Marseillu.«

Leon Mardoche je kupil oba dnevnika in tokrat peš odrinil domov.

»Se je Bob vrnil?«

»Ne, gospod,« je odvrnil služabnik.

»Evo me,« je zaklical mladenić, ki je prispel prav ta hip ves poten in prašen.

Leon Mardoche je bil tudi navajen, da ni svojega pomagača nikdar izpraševal pred služinčadjo. Počakal je torej, da pride mladeček za njim v obednico, kjer bi zvedel uspeh njegovih ohodkov.

»Stvar je taka, gospod: v bolnicah — nič, to sem si mogel misliti; preveč vprašanj zastavljajo tankaj dandanašnji. Pri okrožnih zdravnikih — nič. Tedaj sem se domislil zasebnih klinik in zdí se mi, da sem našel.

V kliniko doktorja Clémenta na ulici Beaudieu št. 1 je bil na vse zgodaj pripeljan ranjenec. Podatke sem dobil pri krmitelju avtotakse.

Pri zdravniku: vrata zaprta, nemi obrazi, bolničarke nepodkupljive; ukaz: molčati. Svoje izkaznice nisem maral izkoristiti, ker sem se bal, da je doktor skriv.

»Izvrstno.«

»Dotični doktor ima bogato klijentelo, poznati mora precej družinskih skrivnosti, skratka spreten in obziren zdravnik.«

»Že vidim, to popoldne se seznanim z njim. Vse potrebno si kajpada ukrenil.«

»Kakor hitro sem to ovedel, sem telefoniral Louisu. Prišel je takoj! Na terasi sosedne kavarne sedi in pazi, kdo vse prihaja in odhaja.«

»Izborno.«

»Pa še nekaj sem pozabil: stopnice pred vhodom so bile očiščene; vendar vzdolž okrajka sem zasledil krvavo marogo.«

»Jako zanimivo.«

»Pa vi, gospod? Kaj novega?«

»Hm, hm, da, morebiti, drevi ti bom povedal.«

Dokaj dolgo je čakal pred vhodom, potem mu je odklenila čisto bela strežnica v svoji delovni obleki; plavolasa, rdečelična in vitka dolgolinka, ki je poslušala željo tajnega redarja.

»Doktorja Clémenta ni doma,« je odgovorila mladenka.

»No, pa počakam, da se vrne!« je veselo odgovoril Leon Mardoche pa meni nič tebi nič odrinil vrata in stopil v veliki tlakani hodnik.

Preden je sedel v čakalnico, kamor mu je bolničarka namignila, je Leon Mardoche v naglici načečkal nekoliko besedic na stran v beležnici, iztrgal list ga zganil in ga izročil mladenki, češ:

»Izročite to nemudoma gospodu doktorju.«

Cez eno minuto se je bolničarka vrnila.

»Gospod doktor je že nazaj, čaka vas.«

»Šment,« je zamrmral detektiv.

Čez pol ure sta moža prijateljsko kramljala.

»Zgodilo se bo, kakor želite, gospod Mardoche. Srce je sicer dobro, za ta poskus ni zadržka. Operacija se bo izvršila ob osmih. Pozneje bi bilo nevarno za ranjenca. Vi mi seveda obljubite molčati; saj razumete, to bi bil smrtni udarec za mojo kliniko.«

»Seveda, ampak bolničarja vam pošljem.«

»Lahko nastopi, kadar želite.«

»Ali dovolite? Dal mu bom znamenje.«

Leon Mardoche je pristopil k oknu in nekolikokrat pomahal sem ter tja z zaveso.

Nekaj minut zatem je »Louis« stal pri detektivu. Ta mu je obrazložil njegov novi posel in mu dal strogih navodil glede ranjenca.

Pustivši enega svojih služabnikov na mestu, se je detektiv poslovil.

»Jutri na svidenje, doktor.«

»Jutri ob osmih, gospod.«

Leon Mardoche je odhajal. Z obraza se mu je čitalo zadoščenje.

Doma je snel slušalo s telefona in zahteval »Royal«.

»G. Brighton?« — pod tem izmišljenim imenom se je bil g. King vpisal v hotelsko knjigo. »Če imam kaj novic? Da, vendar tu vam tega ne morem razkladati. Izvolite vzeti na znanje... Se-stanek ob osmih v kliniki dr. Clémenta, ulica Beaudieu... Ne, več vam ne smem povedati... Bodite točni.«

In Leon Mardoche je zopet nazaj obesil slušalo, potlej po neutegoma zahteval Veliki Dnevnik.

»Ste vi, g. Stern? Dobro... Ali bi hoteli naročiti Germainu, naj pride k meni zjutraj ob pol osmih... Če mi je uspelo? Seveda. Kaj sem že hotel reči? Ali bi mi mogli poslati dva sedeža za Komično Opero, drevi bi želel iti tja... Saj, saj, zelo resno mislim... Hvala, počakal bom vašega kolesarja.«

Leon Mardoche je slušalo nazaj obesil, ko je vstopil Bob.

»Kako, gospod?«

»Vse v redu. Čuješ, kaj kaniš za drevi?«

»Jaz? Kakor želite.«

»Ali hočeš iti v Komično Opero?«

»Prosim?«

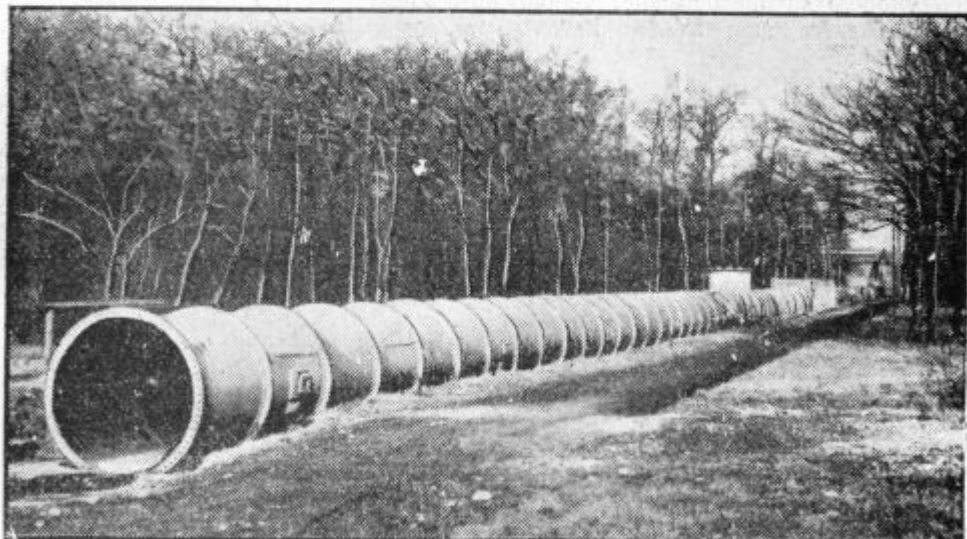
»Vprašal sem te, ali želiš iti drevi v Komično Opero?«

»Kaj pa najina stvar, gospod?«

»Ta stvar? Razvija se sama po sebi. Jutri boš videl.«

(Dalje)

Za varnost v premogovnikih

Večino nesreč v premogovnikih zakrivijo eksplozije treskavega plina in premogovega prahu. Za proučevanje teh eksplozij so zgradili pri Dortmundu (v Nemčiji) 200 m dolg rov v obliki cevi, v katerem lahko zažigajo nevarne plinske mešanice, nadzorujejo potek eksplozij in preizkušajo varnostne naprave.

Glacialna kozmogonija in njen ustvaritelj

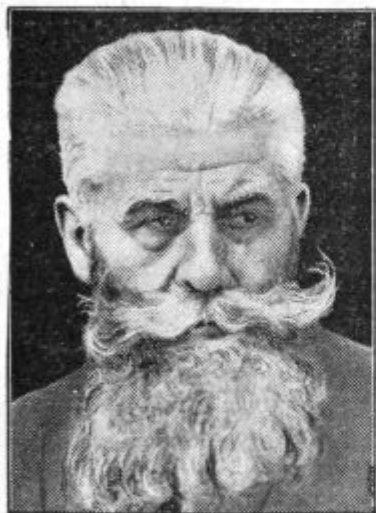
Te dni je umrl blizu Dunaja inž. Hans Hörbiger, ustvaritelj glacialne kozmogonije ali nauka o vesoljnostnem ledovju. Bolehal je že dalj časa in smrt ga je pobrala v njegovem 71. letu.

Z njim je ugasnilo doživljajev polno življenje znanstvenika, ki je spadal med tveganosti, o katerih so se zadnja deset-

ve — vse to je sam led. Če je kdaj kakšnemu raziskovalcu postal kakšen privid usoden, tedaj je bil ta privid usoden Hörbigerju. Starejšim opazovalcem meseca se je sicer tu pa tam tudi že pojavila misel, da je na površini meseca led, a šele zdaj je postala izhodišče in temelj velikega nauka, ki daje ledu kot gradbeni tvarini vesoljstva prevladujočo vlogo na nebu in na zemlji.

Mars je brezbrežen leden ocean in njegovi »prekopi« so samo sveže zledenele razpoke v ledenih ploščah. Vnanji veliki planeti sestoje v prvi vrsti iz vode; svetlikajoči se trak Rimske ceste je samo ogromen obroč iz ledenega prahu; veletoki drobnega ledu gredo skozi prostornino in se zadirajo do žarečega drobovja solnca, tu in tam pa jih silovite eksplozije treskajo v vesoljnost, da dosežejo celo zemeljsko ozračje. Vse to je menil Hörbiger, da more ne samo trditi, temveč tudi dokazati. Kot zgraditelj parnih strojev in plavžnih naprav se mu je videlo mogoče, da bi svoje izkušnje kolikor toliko omejene tehnične stroke lahko uporabil na svetovnem stroju in razkril na ta način njegove skrivnosti. Storil je to s silno bistroumnostjo, to mu morajo priznati tudi nasprotniki. Ker pa je verjel, da se da uganka vesoljnosti do kraja rešiti s termodynamičnimi nauki, je bila njegova težko zgrajena zgradba že v naprej obsojena, da se zruši.

Okoli mojstra se je zbrala navdušena množica učencev. Raziskovalec meseca Fauth, raziskovalec Marsa Hans Fischer, pogumni prvoboritelj za raketne polete v vesoljstvo Valier, Hörbigerjev življenjepisec Behm, inženjer Voigt in mnogi drugi so bili njegovi učenci. Proučili so nauk o svetovnem ledu z vseh strani, razsvetljevali so z njim vse temne skrivnosti vesoljnosti in vse je bilo jasno. Kar so učili raziskovalci neba od Kopernika do Hörbigerjevega nastopa, so proglasili za nepretrgano verigo zmot. Celo Newtona so korigirali s Hörbigerjem, ker je spregledal, da mora vsaka sila, torej tudi težnost, na svoji poti skozi svetovje nekaj izgubiti. Velikega Laplacea z njegovo teorijo o na-

Hans Hörbiger

letja najbolj pričkala. Bil je pogumen in neomajen borec za svoje ideje. Da sloni ta ideja sama na veliki zmoti, to je tragična veličina Hörbigerjevega življenja.

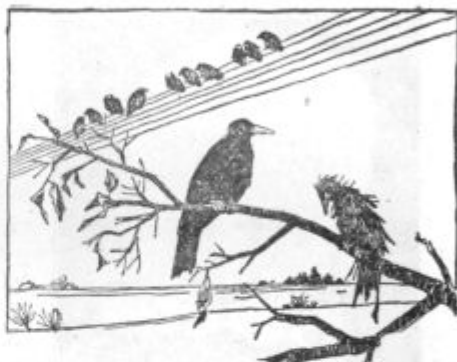
Neke septemberske noči 1894 je takrat še mladi inženjer v Budimpešti, kjer je bil uslužben v veliki strojni tovarni, nameril svoj amaterski teleskop proti mesecu, da bi se spočil po težkem dnevnem delu s poglobitvijo v tisti skrivnostni, tihi svet mesečnih »ognjeniških« žrel. Slika, ki se je pokazala njegovemu duševnemu očesu tisto noč, je bila vse kaj drugega nego običajna slika mesečnih planjav in krožnih gorovij. Kakor blisk ga je spreletela misel, ki ji je bilo od tega hipa namenjeno obvladati vse njegovo življenje. Srebrna površina našega nebesnega spremeljevalca, krožne stene njegovih gorovij, z razpokami raztrgani, molčeče planja-

stanku sveta so enostavno zavrgli. Njegova vrteča se plinasta obla, iz katere so bili po sredobežni sili zalučani planeti v prostornino, se ni zlagala z naukom, v katerem je igral vsepričujoči in vsemogočni led glavno vlogo. Tako so trdili, da je obstojala nekoč gigantska zvezda, iz katere je nastalo naše solnce pri eksploziji, ki so jo povzročile v notranjosti te materne zvezde padle mase leda. S svojo privlačno silo je potem solnce ujelo zvezde, ki so se potepale po prostornini, in jih napravilo za svoje planete. Na podoben način si je zemlja osvojila svoj mesec, ki razsvetljuje — čujte in strmite — zemeljske noči natančno 13.500 let. Tudi za bodočnost je vedela glacialna kozmogonija nekaj povedati. Poti planetov okoli solнца postajajo vedno ožje; nekega dne bodo končali svoj krogotek v žarečem drobovju solнца.

Znanstveni kritiki ni bilo težko obračunati s temi nedvomno bistroumnimi, toda nevzdržnimi pravljicami. Da se planetne poti ne utesnujejo, temveč da se nasprotno od solнца, ki izžareva svojo materijo in izgublja na svoji privlačni moči, oddaljujejo, da mesečna površina ni iz ledu, temveč da mora biti iz

skalnatih gmote, kakor kaže polarizirana luč, da je padec baje kozmičnih ledenih mas v zemeljsko ozračje iz mnogih tehtnih razlogov nevzdržljiva domneva: vse to je dokazano z napornim raziskovalnim delom in je postalo že zagotovljena last znanosti.

Spomin na Hörbigerja pa bo živel navzlic temu v zgodovini znanosti, ki raziskuje nebesne pojave, kot spomin na raziskovalca z bogatimi idejami. Pred mrtvim nasprotnikom, ki je z ognjevitostjo iskal resnice, čeprav na zmotnih potih, povešajo tudi nasprotniki svoje zastave...

RAZVOJ LETALSTVA

Aeroplani so lahko enomotorni, dvomotorni, tromotorni ali mnogomotorni. Najbolj znani tip je enomotorno letalo, ki ga navadno uporabljajo za sport, lažjo trgovsko rabo in vežbanje. Enomotorno letalo je ekonomično v rabi in bolj gibčno od strojev z dvema ali več motorji.

Dvomotorno letalo se je razvilo med svetovno vojno. Na obeh straneh so gradili velikanse stroje na dva motorja za nočne bombne polete. Na dvomotornih letalih se propelerja navadno vrtita vsak v svojo smer, tako da poteg enega propelerja odtehta poteg drugega.

Avtobusi na tračnicah

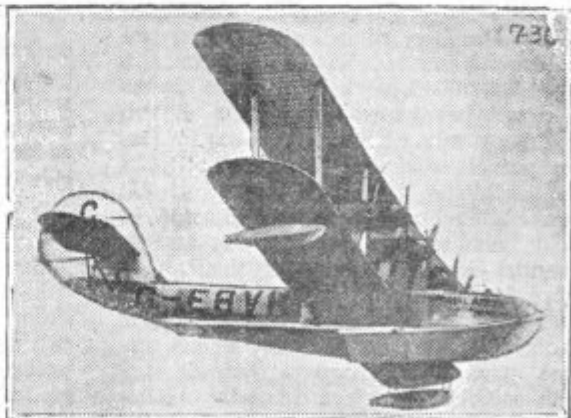
Zeleznice so si po vsem svetu tako podobne kakor jajce jajcu. Med progami, ki so bile zgrajene v najnovejšem času, in tistimi, ki imajo za seboj že nekaj desetletij obratovanja, je opazati zgolj nekaj napredka čisto tehničnega značaja. Morda imajo nove proge večje zgradbe, daljše predore, solidnejše mostove in izboljšane kretniške ter signalne naprave, drugače pa je na njih vse po starem. V vseh glavnih obrisih se drže tradicije. Prav tako se drže železnice tradicije tudi v pogonu, čeprav se tu tehniški del nenehoma preobraža. Lokomotive so večje, hitrejša ter vlečejo udobnejše vozove, toda razen nekaterih izjem je pogon še vedno na par in neekonomični kotli lokomotiv se še vedno kurijo s premogom, kakor za Stephensonovih časov. V temeljih je ostalo vse kakor nekoč. Železnica je najkonservativnejša med modernimi prometnimi sredstvi. Povsod se opaža tendenca, da je najbolje pustiti vse pri starem in dopustiti le malenkostno prirodno evolucijo v detajlih, temeljito reor-

ganizacijo pa preložiti do nedoločenega časa. Celo elektrificiranje prog je zaradi velikanskih stroškov, ki so z njo v zvezi, zadnji čas precej zastalo.

Da je današnji železniški sistem zastarel in potreben radikalne preobrazbe, uvidevajo zdaj tudi najbolj fanatični zagovorniki železnice. Toda v železnice je vložen velikanski kapital, ki ne donša sijajnih obresti. Ta glavica se ne more odpisati kar naenkrat in zbrati za reorganizacijo nov denar. Tako je danes železniški promet na razpotju tradicije in sodobnih potreb, ki zahtevajo racionalizacijo, brez katere železnica ne bo mogla vzdržati konkurence drugih prevoznih naprav.

Baš ta čas se vrše dvojni poskusi za reorganizacijo železniškega prometa. V mislih imamo nemški Zeppelin na tirnicah, ki mu služi za pogon bencinski motor s propelerjem, in Michelinov avtobus na tirnicah, ki ga preskušajo na Francoskem. O Zeppelinu smo že marsikaj pisali in objavili tudi nekaj slik, tako da razen ugotovitve, da zlahka do-

V SLIKI IN BESEDI

Moderna tromotorna letala imajo razen stranskih motorjev še srednjega, ki je nameščen na sprednjem koncu. Stranska motorja imata svoji mesti v okvirjih, pritrjenih h krilnemu ogrodju v bližini trupa.

Moč, ki je potrebna, da se mnogomotorno letalo obdrži v zraku, je razdeljena na več motornih edinic. Nesreče, ki jih povzroča pokvara motorja, so zaradi tega redkejša kakor pri enomotornih letalih. Razen tega ni vsa gonilna moč zbrana v eni točki.

Konec.

seže brzino nad sto kilometrov, ni poročati ničesar novega.

Zanimivejši je v tem pogledu avtobus, ki ga je zgradil francoski tovarnar za avtomobilске pnevmatike Michelin. Njegovo vozilo je pravi avtomobil z gumijevimi kolesi, ki pa imajo na robu poseben venec za vožnjo na tirnicah. In prav ta kolesa so bila najtežji problem, ki ga je bilo treba rešiti. Da se je rešitev posrečila ravno tovarni gumija, je utemeljeno že v naravi vozila, zakaj drugače je avto na tirnicah do vseh potankosti sličen avtobusu za cestni promet.

Prve vožnje je avtobus absolvirал nad vse pričakovanje dobro. Morda bo imel ta datum v zgodovini železnice nekoč prav tak pomen, kakor dan prve železniške vožnje na Angleškem.

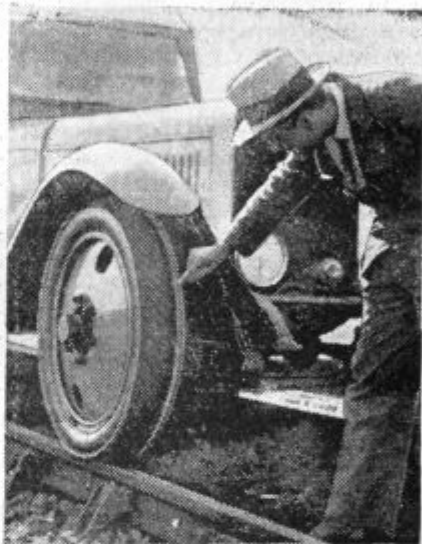
Na poskusni progi Pariz-Deauville, ki je dolga 220 kilometrov, je Michelinov avtobus prevozil za pol ure najhitrejši brzi vlak. Povprečna brzina je znašala na povratku v Pariz 107 km na uro. Kako popoln je bil uspeh, pričajo besede ravnatelja francoskih državnih železnic, ki je dejal, da »uspeh Michelinovega avtobusa na tirnicah ne pomeni samo napredka na že obstoječem prometnem sredstvu, marveč splošno in temeljito reorganizacijo vseh železniških prog«.

Kaj si lahko za bodočnost obetamo od spojitve avtomobila z železnico, nam pokažejo boljše od vsakršnih besed naslednje številke: Michelinov avtobus stane le približno 100.000 Din v primeri z okoli 300.000 Din, kolikor velja železniški voz prvega razreda, ki se pa vrh tega sam niti ne more premikati. Dočim potroši vlak na progi Pariz-Deauville približno 2 in pol tona premoga, porabi Michelinov avtobus le okroglo 70 litrov bencina. K temu je treba še pripomniti, da tehta avto na tirnicah le dobre 4 tone, dočim znaša teža vlaka (na drugorazredni progi), ki sestoji iz lokomotive, službenega voza, enega vagona prvega in drugega razreda ter dveh vagonov tretjega razreda približno 110 do 120 ton. Avto na tirnicah lahko razvije s svojimi šestimi cilindri brzino do 140 km na uro, dočim vlak na drugorazredni progi nikoli ne more prekoračiti brzine 30 do 40 km. Kar se pa tiče adhezije, to je trenja koles ob tirnice, je pri motornem vozilu najmanj trikrat večje od adhezije železnih koles na tirnicah pri lokomotivi. Ra-

zen tega se ne sme pozabiti, da gumijeva kolesa tirnice mnogo manj obrabijo in je lahko zaradi tega ves gornji ustroj proge šibkeje demenzioniran in potemtakem tudi cenejši.

Avtomobili na tirnicah se lahko mnogo hitreje kretajo kakor vlaki in si zaradi tega lahko slede v manjših presledkih, tako da je vsakikrat ustrezno menjajoči se jakosti prometa.

Glede čisto tehničnih podrobnosti novega prometnega sredstva je zanimivo,

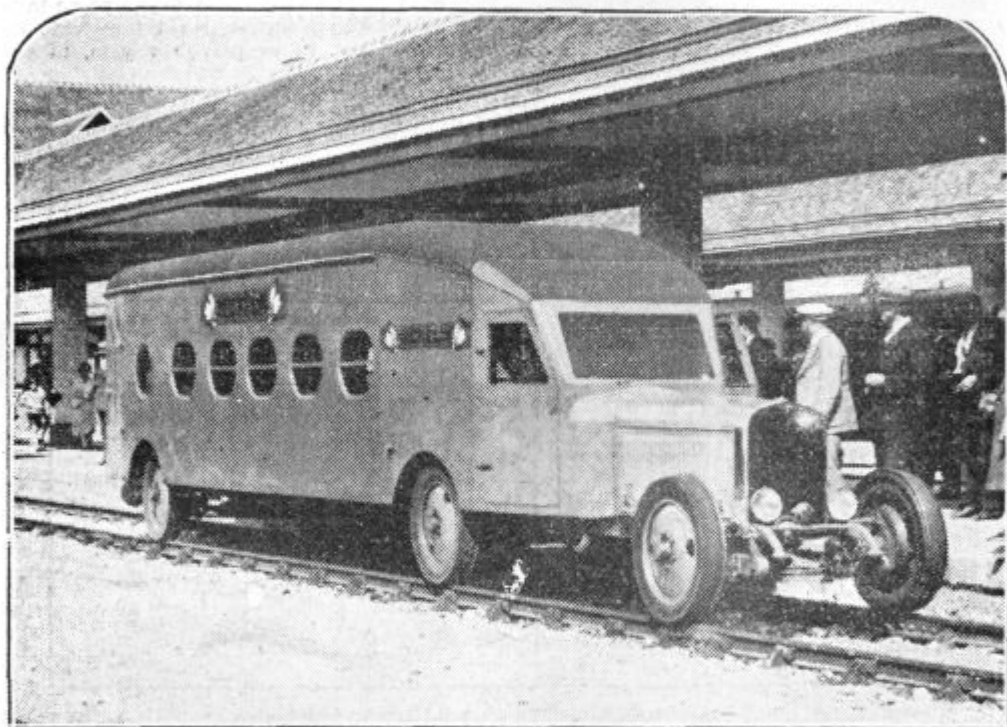
Kolo avtobusa s pnevmatiko in jeklenim vencem, ki ga vodi po tirnicah

da avtobus lahko mnogo hitreje doseže predpisano brzino kakor vlak. Dočim potrebuje vlak skoro 2 km zaleta, preden doseže brzino 80 km na uro, zadostuje za avto le 600 m. Podobno je pri ustavljanju. Vlak se ustavi kvečjemu na 500 metrov, dočim zadošča za avtobus že po 100 metrov izteka.

Seveda zaenkrat še ne moremo pričakovati nikake revolucije v železniškem prometu. Prvi avtobusi na tirnicah so pač prvi pionirji, ki bodo morali prestati še mnogo strogih preizkušenj glede brzine, varnosti in rentabilnosti, preden jih bo mogoče splošno upeljati. Morda se bodo poprej sedanji bencinski motorji zamenjali z dieselskimi stroji, ki obratujejo mnogo ceneje. Prej ko ne se bodo avtobusi najprvo udomačili na ozkotirnih železnicah in drugovrstnih progah, šele potlej bo mogoče misliti tudi na preoblikovanje glavnih prog, seveda le počasi, tako da ne bo treba za-

vreči sedanjega vozovnega materiala. Namestu starih lokomotiv, ki jih bo treba poslati drugo za drugo v zaslužni pokoj, se ne bodo naročali novi, dragi stroji, marveč rajši en ali dva avtobusa na tirnicah, pa bo dosežen isti efekt. Prav tako bo s sedanjimi železniškimi vozovi. Kar se tiče tirnic in vobče vsega gornjega ustroja železniških prog, bodo kajpada pod novimi vozili zdržale mnogo dlje kakor zdaj. In na tej podlagi se seveda odpira še nepreračunjena rentabilnost železniškega prometa, h kateri bo vrh drugega pripo-

Napravili so poskus, pri katerem je vozil avtobus z nalašč poškodovano pnevmatiko z brzino 80 km na uro. Pnevmatika je res počila, toda potniki tega niti opazili niso in je avto nadaljeval vožnjo do prihodnje postaje brez najmanjšega incidenta. Pnevmatika je namreč zelo trdno armirana, vrh tega pa le do polovice napolnjena z zrakom, tako da tudi popolnoma izpraznjena še povsem mirno teče po tirnicah. Varnost novih vozil je s tem zadostno dokazana in to je prvi pogoj za uspešni razvoj vsakega novega prometnega sredstva.

Michelinov avtobus na deauvillskem kolodvoru

moglo tudi znatno zmanjšanje prometnega osobja.

Zanimivi so ugovori nasprotnikov novega prometnega sredstva, zoper uvedbo avtomobilov na tirnicah. Vprašujejo se, kaj se utegne pripetiti, če bi med vožnjo počila pnevmatika na kolesih? Na cestah ima tak slučaj lahko katastrofalne posledice, čeprav so na cestah brzine običajno manjše kakor bi bile na železnicah, kjer bi vozili avtobusi več ko 100 km na uro. Najnovejši poskusi so zadovoljivo rešili tudi to vprašanje. Pokazalo se je, da pnevmatika na tirnicah le malokdaj počni in da se celo v tem primeru ni bati usodnih posledic.

Palingenezija

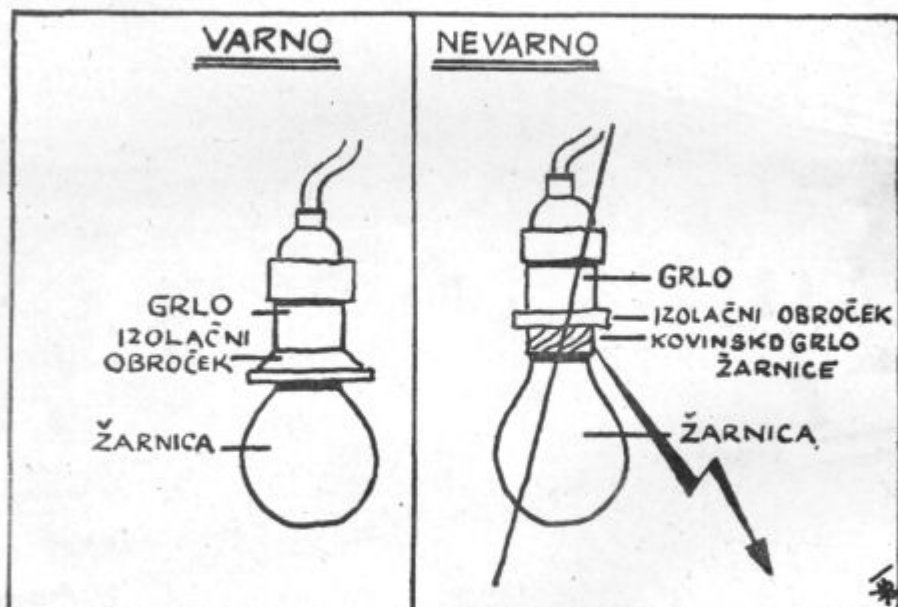
Ta grški izraz pomeni: zopetna roditev, prerod, in se rabi v mistični filozofiji ali v teozofiji. V krščanstvu se nauki o padcu, odrešitvi in vstajenju strinjajo z mislijo palingenezije. Enako je bilo z druidovstvom v Galiji, ki je verovalo, da so duše nesmrtni in da vedno v drugačnem mesnem ovojju prihajajo na svet. (Irski druid, mimogrede rečeno, je istega korena ko grški drys in naše drevo). V brahmanstvu predstavljajo: Brahma ustvarjanje, Siva ugonabljanje, Višnu pa načelo prerajanja ali palingenezije. V razvojni zgodovini pomeni zopetno pojavljanje svojstev, ki so jih imeli predniki kakega poedincea.

Smrtonosna električna žarnica

Spričo čedalje pogostejših nesreč zaradi električnega toka v Zagrebu je prebivalstvo razburjeno, ker ne ve, koliko sme zaupati električnim instalacijam po stanovanjih in koliko ne, ter zahteva primernih ukrepov zoper slične nezgode. Glede na to pereče vprašanje je izrekel tudi zagrebški inženjer Dragutin Domainko svoje strokovno mnenje, iz katerega posnemamo nekaj upoštevanja vrednih ugotovitev.

»Smrtnih nesreč je po navadi kriva električna instalacija, v mnogih primerih pa

človek največkrat opravlja: električna žarnica. Vsak človek pride katerikoli v položaj, da mora priviti novo žarnico v tako zvano grlo. Če je tok med tem izklopljen, se ne more ničesar zgoditi. Navadno pa človek ne ve, ali ne pazi, kako je obrnjeno stikalo in ga prav lahko doleti nesreča, ko se dotakne kovinskega dela žarnice. Na sliki vidimo dve vrsti električnih svetilk. Prva je montirana po predpisih, druga pa ne in je zato skrajno nevarna. Na tej se vidi, da kovinski del, ki se privije v grlo, ni ves

ljudi neopreznost ljudi, kadar imajo opravka z električnimi svetilkami in aparati. Mnogi sicer trdijo, da jih je že večkrat brez posledic prijel električni tok, toda to trdijo bolj zaradi tega, da nekako opravičijo neprevidno ravnanje. Je pa to zelo naivno mišljenje, ker nihče ne ve, kako bo reagiral njegov organizem v trenutku, ko pride v dotik z elektriko.

Zaradi tega je res treba do neke mere pripisovati krivdo ljudem samim, toda poglavitna krivda še vedno zadene instalaterje električnih žarnic. Kako naj se namreč od laika zahteva, da bo vedel, ali je električna instalacija, s katero pride tolikokrat v dotik v vsakdanjem življenju, nevarna ali ne? Instalaterji in tisti, ki prodajajo material, bi morali biti vestni in poznati svoj posel.

Največ nesreč zaradi elektrike povzroči prav tisti predmet, s katerim ima navaden

pokrit, ker je izolačni obroček iz porcelana previsoko montiran ali pa premajhen. Če se človek med privijanjem žarnice dotakne te kovine, ga kaj lahko udari ali celo ubije električni tok.

Vsaka napetost nad 60 voltov je že lahko smrtno nevarna. Običajno pa ima tok za razsvetljavo napetost 220 voltov, kar je seve še opasnejše.

Na prvem delu slike vidimo, da je kovinski del žarnice popolnoma pokrit od porcelanastega obročka, tako da se ne more ničesar zgoditi.

Druga prav pogosta nevarnost so pokvarjene dovodne žice. Najčesče se pokvari izolacija, ali pa se žica sploh pretrga in pride neizolirana v dotik s kovinskim stojalom svetilke. Vsak dotik svetilke je lahko v tem primeru usoden.

V naši državi so za električne instalacije v veljavi jako strogi predpisi društva nem-

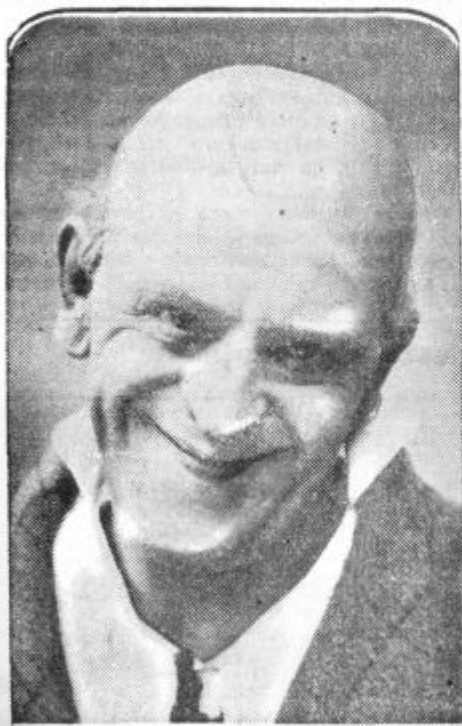
ških elektrotehnikov (V. D. E.) Po teh je prepovedana montaža svetilk, kakršno kaže druga slika. In če bi se strogo pazilo na to, da se tak material ne montira, bi bile nesreče nedvomno mnogo bolj redke. Najbolje bi bilo z zakonom preprečiti prodajo

takega materiala. Mi smo še mlada država, ki se je šele komaj začela elektrificirati in bi bilo zaradi tega tembolj neobhodno potrebno, da bi se električne instalacije v vsakem pogledu kar najstrožje nadzirale.

Srečanje z Grockom

Grock, ki se je zadnji čas vendar le nekoliko sprl s samotarstvom, me je sprejel v kavarni, kjer sem ga zmotil, ko je s po- božno zbranostjo sledil igralcem jazza.

Grock

— Prosim vas, je dejal, prihranite mi muko, da bi vam moral pripovedovati o svojem življenju. To je zgodba, ki sem je že ne vem kolikokrat premlel. Sicer pa, če bi me radi spoznali prav od otroških let, prečitajte mojo knjigo, ki je že dosegla trideset tisoč izvodov, pa boste zvedeli vse.

Dobri Grock mi je nasetoval to s pristno hudomušnostjo. Toda to pot mi itak ni bilo toliko do njegovih spominov. Zanimalo me je nekaj čisto drugega. Grock je namreč izjavil, da se odpoveduje svetu in gledališkemu uspehom, a se je v isti sapi spet povrnil v svet in na oder.

— To je zelo enostavno, je pripomnil. Ko sem začel lepo v miru gojiti rožice na svojem vrtu, so mi prišli šepetati na uho, da se nikakor ne spodobi, da bi se kar tako umaknil v samoto, ne da bi se vsaj poslovil od vseh tistih, ki so mi s toliko vnemo ploskali. Kaj sem hotel? Nabasal sem kovčge, zbral svojo trupo, namignil Maksu in — evo me v Zenevi. In svojo poslovilno turnejo nameravam pošteno opraviti, da bom imel poslej mir.

Seveda, rajši bi ostal doma in se radoval hišice in vrta, pa da bi se končno vendar le že navadil nekega ustaljenega življenja pod divnim italijanskim nebom ter drugim prepustil smrtne ostanke Grocka. Utrujen sem, verjemite mi, po tako dolgi karieri, po 35 letih dela. S 17 leti sem začel, v začetku prihodnjega leta pa jih bom že 51.

Meni pa se vendar ne zdi, da ni bil Grock tako trdno odločen ob sklepu te turnee za vedno zapustiti svojo sivo plešico, famozni plašč, neizmerni kovčeg in svojo malo violino. Saj kar sam namigava, da ne bo odklonil, če ga pridejo sem pa tja bežati iz Monte Carla, Cannesa, Nice in od tod okoli. Že zaradi tega ne, da bo sam sebi dokazal, kako je navzlic vsemu še vedno veliki komik, ki ga občinstvo tolikanj obožava.

Pa še to: če Grock govori o svojem umiku, misli v prvi vrsti na vse nadleže svojega poklica: na neprestano preseljevanje, na življenje po pensionih in hotelih, na odvratno šminkanje in vobče na vso tisto atmosfero, ki se drži kulis. Toda pod vso to utrujenostjo, ki je bolj namišljena kakor resnična, ni težko prepoznati neizmerne ljubezni velikega komika do svoje umetnosti. Brž ko spet stopi na oder, pred svoje občinstvo, v jarko svetlobo žarometov, pozabi vse nadleže in zanj ne obstoja ničesar več mimo njegove umetnosti, ki jo pohlevno imenuje »delo«, delo, ki ga ljubi in mu je vdan z vsako žilico svojega bitja in ki se ga ne naveliča, navzlic neizmernim napörom, ki jih zahteva eno urno zabavanje razvajene publike.

Kako ljubi Grock svojo umetnost! Samo slišati ga je treba, kako govori o njej in kako se zanj navdušuje. Nikoli je ne koncipira drugače, kakor s skrbnim iskanjem in potrpežljivimi pripravljalnimi studijami, v katerih išče vseh tistih nenadnih kontrastov, ki sprožijo med gledalci salve smeha. Vendar pa skuša ostajati vse skozi preprost in na-

raven, kakor v življenju. Celo pod trivialnostjo šal, ki jih Grock izmenjava s svojim partnerjem, se skriva neke vrste grenka, navivna filozofija, ki je tako čisto človeška, da se moraš nad njo nasmejati.

To neblogljeno filozofijo najbolje zakriva njegov film, v katerem se je Grocku posrečilo z najpreprostejšimi sredstvi ustvariti tako veliko umetnino, da sama zadošča za njegovo nesmrtnost. Cel film je zrežiral Grock sam in pravi, da je zadovoljen z delom. Kar je v njem vnanjih slik, so skoraj vse snemali v njegovem lastnem parku in tudi nekateri notranji prizori so filmani v prostorih njegove vile.

Ceprav se Grock ni bil namenil pripovedovati mi o svojem življenju, se je med srebanjem kave vendarle izgubil v davnih spominih. Pravil mi je o svojem očetu, urarju v Reconvierrju, ki je bil tudi sam nekaj komika. Obujal je spomine na svoje detinstvo, pravil o svoji gorečnosti za produkcije cirkuških artistov, ki so se ustavljali sem ter tja v rodni vasi in med katerimi je našel pot za svoj pravi življenjski poklic, ne da bi sam vedel, kdaj in kako.

In potlej mi je pripovedoval o svoji poti z doma, ko je bil komaj 17 let star, o svojih težavnih začetkih, o delu, ki se mu je zvijačno izmikalo, da se je lahko učil glasbe in igranja na različnih instrumentih, na klavirju, klarinetu, goslih itd. Potlej se je lepega dne

odločil, da se poprime angleške koncertine, na katero igra zdaj kakor morda noben drug virtuos. Koliko marljivosti in potrpežljivosti je bilo treba, preden je dosegel cilj in koliko dela tudi, preden je ustvaril in ugladil predstavo, ki ga je dvignila stopnjo više v njegovi umetnosti.

Zdaj pa namerava naš slavní šaljivec obesiti svoje klovnsko odelo in svoje zveneče teatrske ime na klin in postati spet Adrien Wettach, lastnik vile Bianca v Onegliji v Liguriji. Ta vila, ki jo je dal sam zgraditi, je kakor pesem iz kamna in prostrani vrt, ki jo obdaja: simfonija cvetlic. Tu je dosegel lastnik s tremi vrtnarji pravcate čudeže. Sam je zarisal v njem cvetlične gredice, dekoracije, aranžiral gaje in gozdiče ter zasadil drevje. Venomer se trudi in vbada, da bi še bolj po-žlahtnil že itak krasno sadno drevje.

Grock — se pravi gospod Wettach — ni zgolj velik umetnik, marveč tudi dober mizar, mehanik, slikar, dekorater, arhitekt, vinar in vrtnar. Pa še več: Poleg teh talentov je tudi spreten iskalec vode. Na svojem imenju, kjer je sprva primanjkovalo moče, je odkril tri izdatne studence, kar je vsekakor uspeh, da bi ga zanj zavidal marsikak poklicni bajaničar...

Njegova skodelica kave je posrebana do dna. Grock si prižge še cigareto ter mi seže v roke rekoč: Pa na svidenje v Onegliji, kadar se vam bo zahotelo! — Georges Verdene.

Newyorško radio mesto se poraja

V New Yorku so pričeli graditi na ogromnem zemljišču med donebnicami radio mesto, ki bo združevalo vse pridobitve moderne radio tehnike. Gradnjo financira Rockefeller.

Mizica, pogrnise!

Tedenski jedilni list

Ponedeljek, obed: sadje, grahova juha s polžki, špinačne klobasice, sirov zavitek. **Večerja:** krompirjevi krapki, endivija.

Torek, obed: na goveji juhi zdrobovi cmoki, govedina garnirana z višnjevim zeljem, praženim krompirjem in hrenovo omako, dušena jabolka. **Večerja:** faširani hlebčki v mrežici, grahov piré, češpljev kompot.

Sreda, obed: sadje, kislá repa s svežimi kožami in paradižnikom, garnirana s krušnimi cmoki, palačinke. **Večerja:** rezanci z gnjato, motovilec.

Četrtek, obed: ječmenčkova juha, sveža prašičja kračica, kuhana s hrenom in krompirjevim piréjem, jabolčni kompot. **Večerja:** špinačni štrukelj z maslom in drobtinami.

Petek, obed: sadje, testene vrvice s sardelno omako in parmezanom, cvetača z maslom in drobtinami, sadne rezine iz krhkega testa. **Večerja:** obloženi kruh s sardelnim maslom, ohrovt s pečenim kostanjem ali: kaša s kislim mlekom.

Sobota, obed: na goveji juhi drobnjakov štrukelj, govedina, garnirana s sladko repo in krompirjevim piréjem, jabolčni zavitek. — **Večerja:** faširana pečenka v mrežici z drobnim pečenim krompirjem in zelnató solató.

Nedelja, obed: zelenjadna ali francoska juha, fritatne klobasice s perutninskim drobom, pečena perutnina, mešana solata, šampanjski biškoti s čokoladno kremo in stepeno smetano. **Večerja:** hrenovke, čaj, drobno pecivo.

RECEPTI K JEDILNEMU LISTU (količina računana za 4—5 oseb)

Fritatne klobasice. Iz dveh decilitrov mleka, enega jajca, dveh decilitrov moke in soli stepem v lončku tekoče testo in spečem iz tega v omeletni ponvi na masti 5—6 tankih palačink in zrežem vsako na štiri dele. Prevreto in odcejeno špinačo sesekljam ali pretlačim. V skledi vmešam 3 dkg presnega masla z enim rumenjkom in poldrugo žlico kisle smetane. Osolim, dodam pretlačeno špinačo in dve pesti finih drobtin ter sneg enega beljaka. S tem napolnim krpice, katere sem narezala iz palačink, zavijem vsako posebej skupaj in jih polagam drugo k drugi v plitvo kozico. Ko imam vse napolnjene in vložene, žvrkljam dva decilitra kisle smetane z enim rumenjkom, oblijem s tem fritatne klobasice, postavim v pečico in malo časa pečem, nato pa takoj serviram.

Krompirjevi krapki s sirom. Tri četrť kg kuhanega krompirja olupim in pretlačim. K temu primešam kepico presnega masla in 5 dkg zribanega parmezana, dva rumenjaka in nazadnje sneg od

dveh beljakov. Tako vmešano testo zvrnem na pomokano desko, ga razvaljam za prst debelo in izkrožim s krapovim obodcem krapke. Polagan jih na namazan pekač, pomažem z raztepenim jajcem in svetlo rumeno spečem v pečici.

Špinačni štrukelj. Testo pripravim iz enega jajca, moke in mlačne vode, kakor za sirove štruklje. Špinačo prevrem v slanem kropu, jo dobro odcedim, ožmem in sesekljam. V kozici naredim prežganje iz masti, prekajane slanine ali presnega masla, žlice moke in žlice drobtin. V tem prepražim špinačo, da se zgosti in jo nekoliko osolim. V drugi posodi skuham dve pesti riža, odcedim ga in primešam med špinačo, odstavim in pustim, da se ohladi. Medtem razvaljam spočito testo na tenko, namažem s špinačnim nađevom, zavijem skupaj, zavežem v prtič in v slanem kropu skuham. Ko vre pol ure, vzamem štrukelj iz kroga, ga odvijem iz prtiča in zrežem na dva prsta široke poševne rezine. Zložim na gorak krožnik in zabelim z maslom in drobtinami.

Sadne rezine. V skledi vmešam 8 dkg presnega masla z enim jajcem, dvema ali tremi rumenjaki, 10 dkg sladkorja in zribano lupinico od pol limone. K temu primešam 4 dkg olupljenih in zmletih mandeljcev in 10 dkg moke. Zmes namažem za prst debelo na pekač in dam v pečico. Ko je napol pečeno, obložim s sladkorjem dušenimi, dobro odtečenimi hruškami, nato namažem sneg od beljakov, med katerega primešam eno žlico sladkorne moke, postavim nazaj v pečico za toliko časa, da sneg porumeni. Pečeno in ohlajeno sladico zrežem na rezine in dobro potresem s sladkorjem.

Obloženi kruhki s sardelnim maslom. Od male ržene štručke narežem za mezinček debele, poševne rezine. Dve slani sardeli olupim, izločim hrbitišče, jih drobno sesekljam in primešam med potrebno količino presnega masla in s tem namažem kruhke. Dva trdo kuhana jajca pretlačim, primešam eno žličico gorčice, eno žlico drobno zrezanega drobnjaka, drobno sesekljane čebule, prav malo soli, dve žlici dobrega namiznega olja in kis. S tem obložim s sardelnim maslom obložene kruhke.

Drobnjakov štrukelj kot vložek za juho. Za ta štrukelj porabim odrezane robove od testa, ki ga pripravim za jabolčni zavitek. Odrežke pregnetem, in ko se testo nekoliko spočije, ga razvaljam na tenko, kakor za rezance, ga pomažem z enim raztepenim jajcem in potresem z dvema pestmi prepraženih, z drobnjakom zmešanih drobtin. Zavijem testo tesno skupaj in zrežem od tega za dva prsta široke štrukeljčke, ki jih zakuham v vrelo juho. Ko vro četrť ure, so kuhani. U—A.

ŽENSKA IN SVET

Bedno življenje portugalskih žena

Na Portugalskem življenje za žene ni lahko. Opravljati morajo najtežja in najnapornejša dela, ki so drugod rezervirana za močnejši spol. Na vsak korak lahko sreča-

vate žene in mlada dekleta, visoko vzravnan in sopeča pod neizmernimi bremenmi, ki jih nosijo na glavi. Sočivje, ribe, blago in perilo je naloženo v košarah, nagrmadenih druga vrh druge, da se vidijo ženske pod vso to robo kot velikanske kariatide. Hoja in sploh vse kretanje teh nosačic je nenavadno naglo, ker so plačane od pota, ki ga napravijo na dan in morajo pač pohiteti, da se nabere drobnega denarca za skromen zaslužek.

V pristaniščih Lisabone in Porta je vedno veliko število žensk, ki žive od najtežjih pristaniških del: od razkladanja parnikov, ki dovažajo les, premog in sol. Dostikrat jih vidite prenašati težke klade železa, od katerih jim lije pot z obraza, kadar balansirajo z njimi po majavih ladijskih mostičih s krova. Po navadi delajo pod nadzorstvom

paznikov, lenih postopačev, ki se boje prijeti sami za delo pa se omejujejo zgolj na ukazovanje. Pod njihovimi biči se krive ženske vsake starosti od drobnih, 14-letnih deklic do osivelih stark.

In prav na teh pomolih se kreta še na stotine ribiških žena in hčera, oblečenih v izredno slikovito nošo. Tod jih imenujejo »varinast«. Prenašajo nalovljene ribe na trg ali pa k prekupčevalcem, in sicer po navadi tolikšen tovor naenkrat, da je še za močnega moža težko, ko jim ga pomaga zadeti na glavo. Prenaša se namreč vse samo na glavi in nosijo ženske v ta namen nekakšne iz težkega žameta ali klobučevine zvite rute, da jih breme preveč ne tiščil.

Vzrok, zakaj morajo ženske na Portugalskem opravljati take kulijske posle, je siromašnost dežele pa velikanski davki, ki se ji umikajo moški v prekomorske dežele, tako da visi vse delo doma večinoma na ženskih ramenih.

Arheološka najdba

V bližini Akropole v Atenah so izkopen dobro ohranjeno glavo boginje Atene. Po mnenju arheologov izvira umetnina iz konca petega stoletja pred našim štetjem.

Prav tako redke kakor rdeči lasje so čiste sinje oči. Znanstveniki nam vedo povedati, da vsebujejo skoraj vse navidezno modre oči rjavo barvilo, ki kaže na neštivilne mešane zakone v teku mnogih stoletij. Ugotovili so precej neoporečno, da obstojajo čiste modre oči samo še v nekih določenih ozemljih severnih dežel.

Gregor Mendel, avstrijski menih, je odkril zakon značilnih dednih znakov, ko je ekega dne delal poskuse z dozorelimi in venečimi čajnimi rastlinami. In pred kratkim se je vršila v Zedinjenih državah pravda, pri kateri je imel Mendlov zakon odločilno vlogo. Šlo je za neko dedščino in v zvezi s tem z vprašanje, ali moreta roditelja z modrimi očmi spočeti sinu z rjavimi očmi.

Uspeh je bil dokaj senzacionalen, kajti cela vrsta strokovnjakov je zastopala stališče, da morejo sinjeoki starši v naših dneh spočeti le rjavooke otroke, kar je v zvezi z dejstvom, da so čisto plave oči s križanji v preteklih stoletjih tako razbarvane, da vsebujejo skoraj brez izjeme sledove rjave barve in rjavo se, kakor znano, lažje podeduje nego modro.

In ker so njegove oči vsebovale rjave pegice — točka, ki jo je bistrourni zagovornik še posebno podčrtal — je mladi mož po tej pravdi podedoval imetje milijona dolarjev, čeprav so imeli njegovi starši čisto modre oči...

Nekaj drobnejšega od las

V električnih žarnicah za nočne omarice se uporablja žarilna nitka, ki je debela komaj stotinko milimetra. Na centimeter se lahko navije 600 ovojev te kovinske pajčevine, ne da bi se posamezni ovoji dotikali. Volfram, iz katerega je vlečena ta žična nit, je sicer precej težka kovina, vendar pa tehta 250 kilometrov te žarilne niti komaj en funt. Pri izdelovanju se vleče nit skozi diamante, v katere je treba z velikanško preciznostjo izvrtati luknjice primerne odprtine.

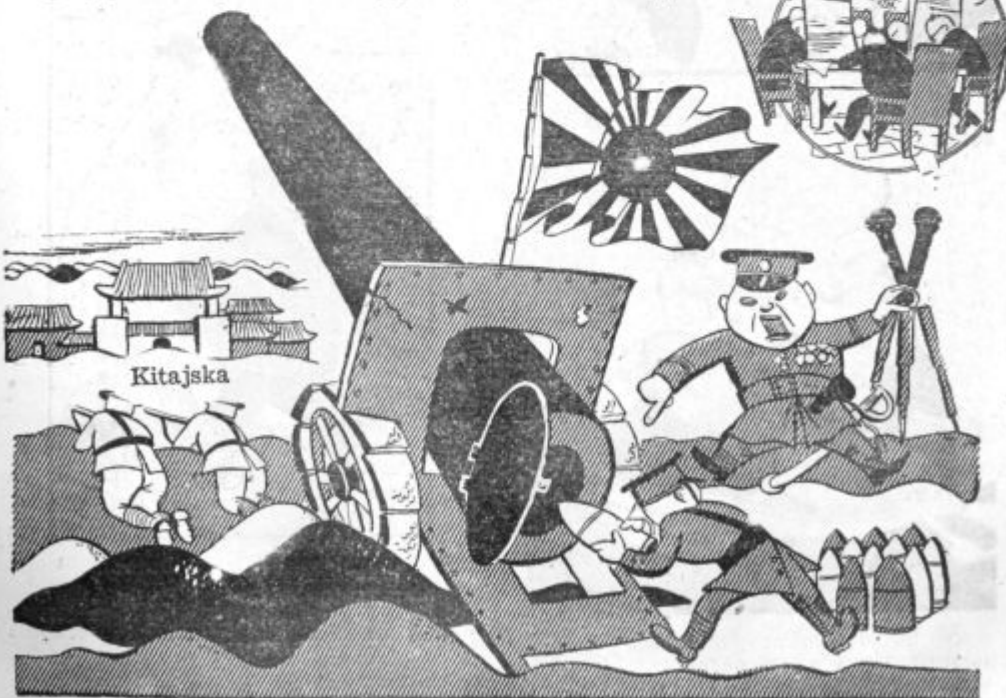
Ženstvo v aviatiki

Hoteč iz Amerike v Evropo po zraku, je letalka Ruth Nichols — poroča Chicago Tribune — malone izgubila življenje. Kadar si zaceli obe zlomljeni rebri in ko bo letalo spet popravljeno, misli nadaljevati svoj polet. Ali člankar ji odsvetuje, češ, ženske niso za tak napor. Če je Helena Wills—Moody najboljša izgralka tenisa na svetu, je dva tisoč ali še več moških, ki bi jo mogli za gotovo posekati. Isto se lahko reče o vseh ženskih atletih v sleherni panogi sporta. Dobre so, toda z asi nasprotnega spola se ne morejo kosati. V ozračju so veliki čini prihranjeni izrednim močem. Za nje je treba telesne moči ter odpornosti proti živčni trdnosti, kakršne ne zmorejo najjačje in najtrdnjše Evine hčere.

Moč Društva narodov

Prvi japonski vojak: »Kaj je novega v Ženevi?«

Drugi japonski vojak: »Posvetujejo se, kar mirno streljaj!«

HUMOR V SLIKAH

Brivski vajenec se uči striči lase.

»Ali ste že bili kje v službi?«
»Pa še kolikokrat, saj imam že 68 spričeval!«

»Če bi se čoln prevrnil, koga bi rešil najprej? Milka ali mene?«
»Sebe!«

»Oprostite, ali niste gdčna. Penko?«
»Ne, jaz sem gospa Penko.«
»Torej mati gospodične Penkove?«
»Ne, ampak njena stara mati!«

»Zakaj pa ne gre vaša žena na dobrodelni koncert?«
»Ker je na eno uho gluha.«
»No, saj potem lahko zamaši še drugo!«

